

KRIMINOLOGISKA INSTITUTIONEN

Kurt Wallander

En kritisk syn på brottsligheten och samhället

C-uppsats i kriminologi
Vårterminen 2002
Jeanette Hällström

Sammanfattning

Denna uppsats är en analys av Henning Mankells deckarserie om Kurt Wallander. Han är en av de författare som under 1990-talet har fokuserat på samhällskildring parallellt med mordhistorier i sina böcker. Uppsatsen antar ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, dvs. utgångspunkten är att vissa uppfattningar och åsikter bidrar till att skapa allmänhetens uppfattning om brottslighet samt samhällets förmåga att kontrollera och förhindra den. Denna studie är en tvärsnittsanalys där varje bok analyseras utifrån fyra frågeställningar. Dessutom ämnar arbetet att undersöka eventuella utvecklingstendenser.

Underlaget bygger på åtta av de nio deckarromanerna om poliskommissarien Kurt Wallander (1991-1998). Jag har valt att använda mig av en innehållsanalys därför att denna typ av metod är lämplig för att hitta mönster i stora material och över tid.

Jag har valt teorin om moralpanik och teorier om kvinnors brottslighet. Moralpanik är den panik som uppstår hos människor i ett samhälle när de utsätts för en stor mängd negativa och felaktiga uppfattningar om sociala grupper eller samhällsfenomen. Teorierna som behandlar kvinnors brottslighet fokuserar på att hitta skillnader hos män och kvinnor som kan förklara varför så få kvinnor begår brott till skillnad från männen och hur deras brottslighet ser ut.

Resultaten visar på att författaren framställer både manliga och kvinnliga gärningsmännen som brutala och farliga. I vissa fall får läsaren tillgång till gärningsmannens tankar som gör denne mer personlig. I början av serien är Wallander mycket tydlig och direkt i sin samhällskritik och uppfattningarna om brott och gärningsmän beskrivs med klara uttryck. Längre in i serien använder sig författaren av allt fler metaforer vilket gjort det svårt att koda innehållet.

Han uttrycker ofta en oro över samhällsutvecklingen och den allt grövre våldsbrottsligheten. Dessa uttalanden är som en röd tråd genom bokserien och den förmedlas tydligt till läsaren. Ytterligare ett ofta återkommande tema i böckerna är att Wallander i hög grad är rädd för gärningsmännen och deras dåd. Vad som karakteriserar de kvinnliga brottslingarna är att de ofta beskrivs genom sitt utseende och att när de framstår som små och sköra är det helt obegripligt för Wallander hur detta kunde ske. Däremot har han en större förståelse för manhaftiga kvinnliga seriemördare.

Slutsatsen som man kan dra är att Mankell genom Wallander förmedlar oro och rädsla till sina läsare. Författaren framställer de kvinnliga gärningsmännen som grova våldsbrottslingar. Denna bild står i stark kontrast till många kriminologiska studier som visar att kvinnor till största delen begår stöldbrott.

14

15

16

17

18

19

20

	INNEHÅLL	Sid.
1	INLEDNING	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte	2
1.3	Frågeställningar.	2
2	METOD	3
2.1	Innehållsanalys	3
2.2	Begränsningar och problem	3
2.3	Reliabilitet och validitet	4
3	TEORIER	5
3.1	Moralpanik	5
3.1.1	Indikatorer på moralpanik	6
3.2	Relativ och objektiv moral	7
3.3	Avvikande beteende och individer	8
3.4	Moralentreprenörer	8
3.5	Kvinnor och brott	9
3.5.1	Kvinnliga gärningsmän	9
4	RESULTAT	11
4.1	MANLIGA GÄRNINGSMÄN	11
4.1.1	Mördare utan ansikte	11
4.1.2	Hundarna i Riga	14
4.1.3	Den vita lejoninnan	16
4.1.4	Mannen som log	18
4.1.5	Vilospår	21
4.1.6	Steget efter	23
4.1.7	Brandvägg	26
4.1.8	Resultat sammanfattning	28
5	KVINNLIGA GÄRNINGSMÄN	29
5.1.1	Den femte kvinnan	29
5.1.2	Brandvägg	32
5.1.3	Resultat sammanfattning	33
6	SLUTSATSER	34
	LITTERATUR	37
	BILAGA A Manliga Gärningsmän	38
	BILAGA B Kvinnliga Gärningsmän	41

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Detektivromanen föddes då Edgar Allan Poe gav ut sin bok "Mordet på Rue Morgue" 1841. Det största namnet inom genren under 1800-talet är dock Arthur Conan Doyle med sin detektiv Sherlock Holmes. Under tidigt 1900-tal fick detektivromanen många influenser från England, främst tack vare Agatha Christies böcker om Hercule Poirot och Jane Marple. På senare år har detektivromanen svängt till att mer handla om en eller flera polismän som t ex i Ed McBains böcker. Tonvikten har förändrats till att allt fler deckarförfattare behandlar samhällsproblem¹. En av dem som valt att beskriva samhället och dess brister är Henning Mankell i sina kriminalromaner om poliskommissarien Kurt Wallander som kommit ut under 1990-talet och som fått stor uppmärksamhet, både hos läsarna och i massmedia. Dessa kriminalromaner har beskrivits som några av de bästa samhällsskildringarna från 1990-talets Sverige. De har prisbelönats av Svenska Deckarakademin och Skandinaviska Kriminalistsällskapet².

Jag anser att skönlitterära böcker förmedlar författarens bild av olika fenomen till läsaren, där författaren kan påverka och applicera sina subjektiva uppfattningar på läsaren som denne kan tolka som en slags "sanning". Jag har därför valt att analysera Mankells deckarserie utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Det innebär att analysen utgår från att vissa uppfattningar och åsikter i böckerna bidrar till att skapa allmänhetens uppfattning om brottsligheten och samhällets förmåga att kontrollera och eliminera den, vilket gör ämnet kriminologiskt relevant.

Anledningen till att jag valt just denna kriminalserie är böckernas omåttliga popularitet. Jag anser att det är väldigt lätt att ta till sig böckernas handling och åsikter utan att närmare reflektera över dessa. Därför vill jag nu undersöka och förmedla en djupare analys av böckerna. Det finns en hel del tidigare forskning kring deckare och kriminalromaner. Studier som analyserar Henning Mankells kriminalromaner är dock få. Två författare som har analyserat bokserien är Bo Lundin i sin bok "Studier om mord- från Trenter till Mankell" (1998) samt Lars Wendelius i boken "Rationalitet och Kaos"(1999). Dessa böcker fokuserar till stor del på Kurt Wallanders uppfattningar om brottslighetens och rättssamhällets negativa utveckling. Jag har valt att ta med dessa studier för att kunna ställa resultaten mot varandra i diskussionen.

¹ Dahlström (2001) s. 72f

² Omslag Brandvägg (1998)

1.2 Syfte

Mitt syfte med arbetet är att undersöka hur brottsligheten, brottslingen och polisens reaktion på brottet framställs i Henning Mankells böcker om Kurt Wallander. Jag vill se hur bilden av manliga respektive kvinnliga gärningsmän framställs. Vidare vill jag undersöka om Kurt Wallanders uppfattning om de olika fenomenen stämmer överens eller skiljer sig från författarens framställning. Dessutom vill jag studera om det finns några utvecklingstendenser över tid.

1.3 Frågeställningar

Hur framställs kvinnliga respektive manliga gärningsmän av författaren?

Hur uppfattar och reagerar Kurt Wallander på dessa gärningsmän?

Hur reagerar Kurt Wallander och hans kollegor på brottet?

Hur ser Wallander på brottsligheten och rättssamhället i Sverige?

2 Metod

2.1 Innehållsanalys

Denna litteraturstudie bygger på åtta av de nio deckarromanerna om poliskommissarien Kurt Wallander (1991-98). Jag har valt att analysera åtta av de nio böckerna i serien på grund av att den nionde boken utspelar sig i en annan tidsperiod och är mer inriktad på Wallanders privatliv. Därmed tar den inte på samma sätt upp de ämnen jag avser undersöka. Studien är en tvärsnittsanalys där de åtta böckerna undersöks utifrån de valda frågeställningarna.

Metoden jag valt att använda mig av är en innehållsanalys. Valet bygger på att denna metod är lämplig för att hitta mönster i större material och att finna mönster över tid³.

Analysen består av både en kvantitativ del där jag räknar hur många gånger vissa ord och påståenden förekommer i texten, och en kvalitativ del, där jag systematiskt beskriver textens innehåll⁴ med hjälp av citat och jämförelser från böckerna jag analyserat. Jag har valt att använda mig av både en kvantitativ och en kvalitativ ansats då jag anser att det ger en mer komplett bild av det som jag vill undersöka.

Efter att ha läst de utvalda böckerna har jag noterat den textmassa som behandlar mina frågeställningar. Den kvantitativa delen har jag utfört genom att utifrån frågeställningarna bestämma ord och uttryck som beskriver det jag vill analysera. Sedan har jag antecknat antal gånger dessa ord och uttryck förekommer i varje bok (kodat). Frekvensen har jag fört in i ett så kallat kodningsschema. Efter att ha sammanställt frekvensen har jag redovisat resultaten i tabeller. Den kvalitativa delen består av att jag beskrivit på ett mer ingående sätt innehållet i texten som berör mina frågeställningar samt att jag har gett en tydligare beskrivning och innebörd av orden och uttrycken i tabellerna. Denna beskrivning har jag gjort med hjälp av citat ur böckerna samt jämförelser mellan böckerna i serien. Denna tvärsnittsanalys har jag valt att redovisa bok för bok för att på ett mer överskådligt sätt besvara frågeställningarna. Denna form av resultatpresentation underlättar också möjligheten att se eventuella utvecklingstendenser genom bokserien. Jag har gett böckerna följande beteckningar efter utgivningsordning: A (Mannen utan ansikte), B (Hundarna i Riga), C (Den vita lejoninnan), D (Mannen som log), E (Vilospår), F (Den femte kvinnan), G (Steg efter) och H (Brandvägg). Samtliga kvinnliga gärningsmän som tagits med i uppsatsen redovisas separat under rubriken "Kvinnliga gärningsmän". För att förtydliga resultatens koppling till frågeställningarna har jag grupperat rubrikerna under respektive frågeställning.

³ Bergström & Boréus (2000) s.46

⁴ a.a s.44f

2.2 Begränsningar och problem

En begränsning när det gäller kvantitativ innehållsanalys är att de ord som ofta förekommer i en text uppfattas som de viktigaste. Det behöver inte förhålla sig så, ibland kan det vara hur något sägs som är det viktigaste. För att minska risken för att gå miste om hur meningarna sägs har jag både räknat orden och beskrivit innehållet med hjälp av citat⁵. Jag har begränsat mitt material till att analysera texten som behandlar frågeställningarna och det gör att mycket textmassa faller utanför. Kodningen av textmassan berör endast brotten i den aktuella boken där brottet begås d v s uttryck om tidigare gärningsmän och brott har jag inte analyserat på grund av platsbrist.

Jag har begränsat mig till de tre kvinnliga gärningsmän som förekommer mest frekvent i böckerna. Dessa tre kvinnor är huvudpersoner i de böcker där de förekommer. Övriga brottsliga kvinnor agerar som medhjälpare till manliga gärningsmän. De kvinnliga gärningsmännen är mycket färre än antalet manliga i analysen. Antalet kvinnor är inte representativt för att göra jämförelser mellan manliga och kvinnliga gärningsmän. Dock utgör det inget problem då jag vill undersöka hur bilden av de manliga respektive kvinnliga gärningsmännen framställs.

2.3 Reliabilitet och validitet

Reliabiliteten, d v s möjligheten att utföra en likadan analys med samma typ av tillvägagångssätt och få samma resultat, är hög. Detta beror på att jag har valt att koda de ord och meningar som är ofta återkommande och tydligt beskriver de fenomen jag avser att analysera. Vidare har jag använt mig i hög grad av citat för att ytterligare belysa resultatet. För att med ännu större säkerhet kunna uttala sig om en hög reliabilitet behövs ett reliabilitetstest (låta någon annan koda om materialet utifrån mina kriterier). I det här fallet har jag inte haft möjlighet att göra något sådant. Men problemet har dock begränsats genom att jag utförligt har beskrivit mitt tillvägagångssätt samt redovisat mina kodningskriterier.

Vid den här typen av metod rycks kodningsenheterna ur sitt sammanhang, vilket kan ses som ett validitetsproblem. Problemet går att minska genom att koda både positiva och negativa uttalanden i böckerna⁶. Dock är de negativa uttalandena dominerande då brottsligheten och samhället oftast beskrivs i negativa termer.

⁵ a.as.78f

⁶ a.a s.80ff

3 Teorier

3.1 Moralpanik

För denna studie har jag valt teorin om moralpanik. Valet av teori baseras på att Wallander i mycket hög utsträckning talar om samhället och dess utveckling. Teorin om moralpanik bygger på idén om att människor ofta uttrycker mycket negativa uppfattningar om samhället vilket föder en form av panik.

Uttrycket moralpanik skapades av Stanley Cohen på 60-talet i samband med ett upplopp i den engelska staden Clacton. En grupp ungdomar kom i konflikt med polisen. Enligt honom var samhällsreaktionen på uploppet ”fundamentalt opassande”.

Begreppet moralpanik karaktäriseras av reaktionen hos media, allmänheten och aktörer inom den sociala sektorn som arbetar för att kontrollera avvikande beteende och brottslighet, t ex polisen. Cohen menar att en omständighet, tillfällighet, person eller grupp träder fram och blir definierade som ett hot mot de sociala värden och intressen som finns i samhället. Dessa element presenteras av massmedia på ett tillgjort och stereotypiskt sätt och de moraliska barriärerna skapas och upprätthålls av författare, politiker och ”rättänkande” personer. Moralpaniken stegras eller förträngs av olika sociala experter som ger sina lösningar på problemen. Anledningen till att paniken bryter ut kan bero på en dittills okänt fenomen eller att det är något som funnits länge men nu kommit i fokus för bland annat massmedia. I vissa fall går paniken över och glöms bort förutom i det kollektiva minnet. Men det händer även att moralpaniken får mer allvarliga och långvariga efterverkningar som kan skapa förändringar inom den politiska och sociala arenan. Även allmänhetens uppfattning om samhället påverkas kraftigt av de moralpaniska efterverkningarna⁷.

En början till moralpanik är utpekandet av ”folkjävlar” eller syndabockar som enligt aktörerna bakom paniken är avvikande och samhällsförstörande. Dessa individer eller grupper är oftast avvikande i någon form från normen och deras antagna stereotypiska egenskaper blir utpekade som onda egenskaper. Processen med att skapa dessa ”folkjävlar” görs genom att enbart belysa individernas negativa egenskaper vilket ger en bild av att de är onda.

Moralpanik är i sig ett medel för att identifiera och fördöma dessa onda människor.

Moralpaniken syftar därefter till att utrota dessa onda människor⁸. Massmedia spelar en viktig roll i processen, mer dramatiska händelser har mer nyhetsvärde och har större sannolikhet att nå ut till många människor. Det är också mer troligt att läsarna upplever dessa dramatiska händelser som frekventa. Nivån av rädsla i ett samhälle är mindre starkt korrelerat med den

⁷ Goode & Ben-Yeuda (1994) s.22ff

⁸ a.a s.28f

aktuella brottsnivån i ett samhälle, nivån av rädsla har i stället ett starkare samband med nyheterna om brott och nyhetens natur.

I moralpanik kan den allmänna rädslan vara överdriven eller ett misstag, men den upplevs som verklig. Den måste inte skapas av mäktiga agenter, institutioner, organ eller klasser som t ex media, lagstiftning och maktstrukturen. Till exempel, under tider av stress och kriser, så översätter allmänheten sin oro till en irrationell rädsla för att bli utsatt för brott på gatan⁹.

3.1.1 Indikatorer på moralpanik

Begreppet moralpanik definieras av minst fem viktiga element eller kriterier:

Oro - Det måste finnas en hög nivå av oro över beteendet av en viss grupp eller kategori och att konsekvenserna av det beteendet antas skada resten av samhället. Oron ska vara manifesterad eller mätbar på konkreta sätt, genom t e x allmän opinionsundersökning, allmänna uttalanden i form av mediauppmärksamhet, förslag på lagstiftning eller sociala rörelsers aktiviteter.

Fientlighet – I ett samhälle måste det finnas en hög nivå av fientlighet mot en grupp eller kategori av människor för att kunna skapa moralpanik. Dessa grupper anses utgöra ett hot mot de värderingar som finns i ett samhälle och måste därför förgöras. Man gör därmed en uppdelning i vi och dom där vi representerar det goda och dom det onda.

Konsensus – Det måste finnas en påtaglig eller allmänt utbredd konsensus om att hotet är verkligt, endera i hela samhället eller i delar av det. Moralpanik tar oftast tag i majoriteten av invånarna i samhället, men ibland kan den drabba vissa grupper eller kategorier¹⁰.

Oproportionalitet – När man använder termen moralpanik förutsätts att nivån av oron inför beteendet eller problemet är överdriven och orealistisk, liksom uppfattning om hur många som har det felaktiga beteendet. Hos moralpanik är skapandet och spridningen av siffror extremt viktigt, som t e x antal missbrukare, dödsfall, pengar, brott, offer, skador eller sjukdomar. De som påvisar dessa siffror har till stor del överdrivit dem¹¹.

Flyktighet – Ett problem kommer plötsligt. Det kan ligga latent under långa perioder för att plötsligt återuppstå och bli mycket påtagligt för ett samhälle. Lika snabbt kan det dö ut och försvinna igen. En viss nivå av moralpanik kan bli normaliserad i form av lagstiftning, sociala

⁹ a.a s.129

¹⁰ a.a s.33f

¹¹ a.a s.36

rörelser eller outtalade normer i ett samhälle. Om en given rädsla är mer eller mindre konstant i ett samhälle, är den inte kvalificerad som moralpanik¹².

Det finns dock de som kritiserar begreppet moralpanik. Waddington menar att moralpanik är ett polemiskt begrepp snarare än ett analytiskt begrepp. Det innebär att ämbetsmäns och medias oro är utan innehåll eller berättigande. Den huvudsakliga svårigheten hos moralpaniken är att etablera en jämförelse mellan skalan av problem och skalan av respons på det. Waddington anser att moralpanik saknar proportionalitetskriterier, utan vilka det är omöjligt att bestämma om oron inför problemet är berättigat eller inte¹³.

3.2 Relativ och objektiv moral

Cohen menar att moral innebär synen på vad som är rätt och fel. Han menar att den kan ses från två olika perspektiv, relativ (subjektivt problematiskt) eller absolut (objektivt given).

Att se moral som relativ är att försöka förstå hur och varför beteenden betraktas som felaktiga eller avvikande. Fokus ligger på uppfattningen att vissa medlemmar i ett samhälle, med hänsyn till deras handlingar, betecknas som ovälkomna.

Förekomsten av det felaktiga som objektivt givet är inte så viktigt som hur moral är definierad och representerad. Vad som anses vara felaktigt på en plats, situation, eller tidpunkt, kan vara acceptabelt och till och med belönat i andra tider och i andra samhällen. Samhällets medlemmar avgör om beteenden är korrekta eller inte, inte yttre observatörer. Utifrån det relativa synsättet finns ingen bestämd eller absolut ondska. Vad som är viktigt är hur beteendet är definierat, dömt och undersökt i ett speciellt sammanhang.

Det objektiva synsättet är det traditionella synsättet. Denna form av moral förutsätter att vi alla vet, eller borde veta, vad som är rätt och fel. Det objektiva synsättet att se på moral är att ondskan finns i handlingens natur. Till detta kommer uppfattningen att ondska föder ondska. Personer som utgår från det här synsättet anser att det finns en slags "rättvisa" som gör att de som begår omoraliska handlingar måste förvänta sig bestraffning från sig själva eller andra i någon form. Felaktiga handlingar är skadliga och patologiska på ett sätt som konventionalitet inte är¹⁴.

¹² a.a s.38f

¹³ a.a s.42

¹⁴ a.a s.66ff

3.3 Avvikande beteende och individer

Karaktären av avvikelse är inte definierad baserat på handling utan den reaktion som handlingen skapar. Därmed krävs någon form av bedömare (åhörare) för att man ska få en avvikelse. Cohen menar att denne åhörare kan i princip vara vem som helst som har en moralisk uppfattning som gör det möjligt för dem att utvärdera ett beteende eller en individ.

Cohen menar vidare att när en individ eller ett beteende bedöms som avvikande uppstår ofta en s.k. stereotypisering som tillåter den konventionella samhällsmedborgaren att uppvisa ett kraftigt och grymt fördömande beteende gentemot individer som tillhör den grupp som pekas ut. Detta beteende leder till att den konventionelle individen upplever att han försvarar sig mot avvikande beteenden. De som inte fördömer och bestraffar det avvikande beteendet anses stå i samförstånd eller uppmuntra beteendet¹⁵.

Nyckeln till uppkomsten av moralpanik är skapandet eller intensifieringen av fientligheten mot dessa avvikare. Den del som gör att individen betecknas som avvikare spelar en central roll i moralpanik. Denna roll är skapad av åhörare som har en negativ uppfattning om avvikarens beteende. Rollen blir dynamiskt utagerad och omformulerad inför varje ny moralpanisk period. Under kriser kan avvikare tjäna som syndabockar. De blir en underordnad måltavla för att avleda uppmärksamheten från vissa av samhällets mest pressande men olösbara problem¹⁶.

I stora komplexa, pluralistiska samhällen som de industrialiserade samhällena är det kollektiva medvetandet ofta svagt och samhällets mänskliga moral är ofta utmanad av ett antal konkurrerande "moralkärnor"¹⁷ i form av bl.a. moralentreprenörer.

3.4 Moralentreprenörer

Enligt det relativa moralperspektivet är moraliska regler och lagsystem institutionella och blir inflytelserika i ett samhälle som ett resultat av moralagenter. Howard Becker understryker rollen, av vad han kallar moralentreprenörer vid definierandet av avvikande beteenden och individer. Något måste göras och moralentreprenören tror på att avskräcka eller eliminera det avvikande beteendet. En form av moralentreprenör är, enligt Becker, regelskaparen.

Regelskaparen vill förändra regler därför att de existerande reglerna inte är till belåtenhet på grund av att de är felaktiga. Regelskaparens uppfattning är att ingenting kan bli rätt i världen om inte regler som rättar till felen upprättas. Detta gör ofta regelskaparen till en

¹⁵ a.a s.70ff

¹⁶ a.a s.72

¹⁷ a.a s.78

form av korsfarare som anser att alla medel är legitimerade för att lösa problemet. Moralentreprenör tror sig vara humanitära och att de arbetar för allas bästa, även då många andra i samhället inte inser det och kanske motsätter sig deras försök. Moralentreprenörer arbetar på bred front, de många insatserna från moralentreprenörerna är relevanta för skapandet och upprätthållandet av moralpanik. Dessa insatser inkluderar försök att påverka den allmänna uppfattningen genom att diskutera den antagna hotbilden i massmedia och forma organisationer och till och med utveckla hela sociala rörelser för att ta tag i problemen som det antagna hotet tros medföra. Därutöver ges anföranden eller fördömande seminarier för att informera allmänheten om hur de ska motsätta sig hotet ifråga. Lagstiftning och upprätthållande av lagen är två av de mest uppenbara och utbredda vägarna att eliminera ett förmodat hot under moralpanik¹⁸.

Ju mer makt en grupp eller social kategori har, desto större är sannolikheten att de kommer att lyckas att påverka lagstiftningen. Därmed är det den grupp med mest makt som avgör vad som ska bestraffas hårt och vad som förtjänar mjukare behandling.

3.5 Kvinnor och brott

Jag har även valt att ta med teorier om kvinnliga gärningsmän. Detta har jag gjort eftersom jag vill se huruvida kriminologiska teorier om kvinnobrott stämmer överens med framställningen av kvinnliga brottslingar och deras dåd.

3.5.1 Kvinnliga gärningsmän

Lombroso och Ferrero utgick ifrån att kriminella inte var fullt utvecklade, utan mer primitiva. Kvinnor ansågs mindre utvecklade än män och hade därmed lättare att begå brott¹⁹. Denna uppfattning om biologiska grunder för kvinnors kriminalitet har funnits kvar under lång tid.

Ett mer modernt försök att förklara kvinnors respektive mäns brottslighet är genom att se till yttre och inre egenskaper. Männens brottslighet beskrivs ofta som orsakad eller påverkad av yttre egenskaper som social kategori och ekonomisk situation²⁰. Kvinnors brottslighet är mer präglad av normuppfattningar, skuldkänslor och en uppfattning om vad deras könsroll ställer för krav på dem. Flera studier visar till exempel att kvinnor inte på samma sätt deltar i grupper som lär ut brottslighet. Enligt Steffenmeier²¹ räknas inte kvinnor till bra kumpaner i den manliga kriminella världen. Därmed finns det ingen som kan lära ut

¹⁸ a.a s.80ff

¹⁹ Carlen et al (1985) s.2

²⁰ Tiby (1990:5) s.100

och ge kvinnorna de kontakter och den tekniska skicklighet som krävs. Kvinnor tar inte heller risker på samma sätt som män gör och har en högre rädsla för att utsättas för brott. Därmed undviker de situationer som kan betraktas som farliga. Män å andra sidan uppfostras till att ta risker och att deras könsroll ska innehålla en viss mängd våld och "maskulina" aktiviteter enligt Naffine. Brottslighet definieras oftast som maskulint. Kvinnor ska enligt sin roll vara mer lugna och regelbundna. När mannen begår brott bryter han mot lagen, inte mot sin könsroll, medan kvinnan bryter både mot lagen och sin könsroll²².

Tanken på att kvinnor inte tar samma risker och har en mer "lugn" könsroll bottnar i att de kontrolleras/övervakas mer under sin uppväxt vilket ger dem ett större normflöde. De lär sig snabbare vad som är rätt och fel än männen som tillåts röra sig mer fritt. Det gör att kvinnan känner en större skam/skuldkänsla vid regelbrott än vad mannen gör²³.

Män och kvinnor rör sig också på olika sociala arenor. Hem, arbete och fritid räknas till dessa arenor och kvinnor har oftast mindre fritid, vilken är den arena där flest brott begås. Kvinnor är ofta mer bundna till hem och/eller arbete vilket leder till att kvinnor inte har samma möjlighet att begå brott som män²⁴.

När kvinnor väl begår brott har forskare som studerat kvinnors brottslighet kunnat se att kvinnor ofta är mer passiva i brottsliga sammanhang. Det är sällan som de själva tar initiativet till att begå brott med undantag från snatterier. De kvinnor som begår brottsliga handlingar är oftast i sällskap med en man som har den aktiva rollen vid brottet²⁵.

Genom sina uttryck om samhället och de avvikande gärningsmän som Wallander möter kan man snabbt se kopplingar till delar av Cohens moralpanik. Eftersom Wallander ofta uttrycker oro inför samhället, brott och gärningsmän har man ytterligare en kraftig indikator på moralpanik. De avvikande gärningsmännen beskrivs ibland som personer som mördar för att hjälpa eller hämnas någon annan. Det kan ses som en form av relativ moral som kommer i vägen för Kurt Wallanders mer objektiva moral. Eftersom Wallander även möter kvinnliga mördare är det relevant att se vilken bild Mankell ger av dessa i förhållande till verkligheten.

²¹ a.a s.102

²² a.a s. 104ff

²³ a.a s.107

²⁴ a.a s.105f

²⁵ Ferrer (1984) s.10

4 RESULTAT

4.1 Manliga gärningsmän

4.1.1 BOK A "Mördare utan ansikte"

Författarens framställning av gärningsmannen (Tabell A:1)

Eftersom det förekommer en mycket hög nivå av planering av brottet i böckerna har jag valt att koda ordet "planering av brottet" samt de gånger där gärningsmannens handlingar och tankar innefattar planering. Jag har valt detta tillvägagångssätt eftersom läsaren har tillgång till gärningsmannens tankar och handlingar i många av böckerna. Om jag endast valt att koda de gånger gärningsmannen uttrycker planering så skulle resultatet bli missvisande.

I bok A ("Mördare utan ansikte") är två av gärningsmännen asylsökande flyktingar från Tjeckien som rånmördar ett äldre lantbrukarpar. Eftersom läsaren inte har tillgång till gärningsmännens tankar har jag valt att beskriva dem genom en anställd på den flyktingförläggning de tidigare bott på. Denne säger att troligtvis en av dem söker asyl på falska grunder, "(...) Jag tror att han ansåg att han var zigenare (...) Flyktingar som vet att dom har dåliga argument för att få stanna i Sverige, lär sig snart att det är ett utmärkt sätt att förbättra sina möjligheter att påstå att dom är zigenare"²⁶. De andra två gärningsmännen är svenskar, varav den ene är en före detta polis som begår ett brutalt mord på en somalisk flykting på en flyktingförläggning.

Författaren målar upp en bild av de svenska gärningsmännen som rasister som har kopplingar till rasistiska organisationer och att en av dem finns med i SÄPO:s register. Ett exempel på detta är citatet som rör rättegången mot de skyldiga för mordet på flyktingförläggningen. "Domstolsförhandlingarna avtäckte ett rasistiskt underjordiskt landskap, där Ku Klux Klan-liknande politiska föreställningar var förhärskande"²⁷.

Wallanders uppfattning och reaktion mot gärningsmannen (Tabell A:2, A:3, A:4)

Vad gäller Wallanders negativa uppfattning om gärningsmännen som personer, så förekommer sådana uttryck ett stort antal gånger i den första boken. De två uttryck som förekommer flest gånger är när Wallander uttrycker att gärningsmannen handlar på grund av hämnd och när han uttrycker att gärningsmannen handlar på grund av hat. "En strypsna berättar sin dystra historia om upprördhet och hat, kanske också om hämnd"²⁸. Det är en ofta

²⁶ Mankell (1991) s.296

²⁷ a.a s.277

²⁸ a.a s.29

förekommande uppfattning från Wallander under seriens gång att gärningsmännen handlar på grund av hämnd. Det är enbart i den här boken och den sista boken i analysen, bok H, som han anser att gärningsmannen handlar på grund av hat.

Endast ett par positiva uttryck av de jag kodat förekommer i den här boken, att Wallander vill försöka förstå gärningsmannen ” Han försökte förstå. Men det enda han tyckte sig komma fram till var något han hade tänkt på många gånger tidigare (...)”²⁹. Wallander säger sig även förstå gärningsmannen. Den låga nivån av positiva uttryck fortsätter under större delen av serien. Wallanders positiva uttryck i den här boken rör endast de svenska gärningsmännen.

Typiskt för Wallander är att han är rädd och orolig inför gärningsmännen han möter. I alla böcker känner Wallander rädsla för denne. Denna bok är dock den där han uttrycker minst rädsla för gärningsmannen. ”(...) Han blev lamslagen av rädsla. Jag kommer att dö, tänkte han desperat. Dom skjuter bort mitt huvud³⁰”. Gärningsmännen i samtliga böcker försöker skjuta mot Wallander vilket skapar en kontinuerlig rädsla hos honom.

Wallanders och polisens uppfattning om brottet och gärningsmannen (Tabell A:5, A:6)

Polisens uppfattning om brottet i bokserien utgörs av Wallanders uppfattning då den stöds och/eller överensstämmer med hans kollegors uppfattning om brottet och gärningsmannen. Wallanders personliga reaktioner på brottet inkluderar inte reaktionen på gärningsmannen. Dessa två kategorier redovisas var för sig.

Polisens uppfattningar om brottet och gärningsmannen har jag valt att visa genom de samtal som Wallander för med sina kollegor i spaningsgruppen. Genom hela serien återkommer en rad olika uppfattningar och reaktioner som bildar ett mönster. I denna bok är det vanligast återkommande uttrycket att det är ett brutalt dåd. Dessa uppfattningar rör huvudsakligen rånmordet på det gamla lantbrukarparet. ”(...) Vilken trygghet kunde han erbjuda människor som just hade upplevt sin närmaste granne bli brutalt mördad. (...)”³¹. Uppfattningen finns sedan med i hela serien, men endast i denna bok återkommer uttrycket många gånger. Totalt sett uttrycker polisen i hög grad många olika uppfattningar om brottet, detta är den bok som ligger näst högst vad gäller det sammanlagda antalet uppfattningar från polisen om brott och gärningsmän. I denna bok uttrycker polisen ett stort antal gånger att det

²⁹ a.a s.254

³⁰ a.a s.216

³¹ a.a s.18

är ett besinningslöst våld som använts t. ex. ”Återigen studsade han till över det besinningslösa våld som de två gamla hade blivit utsatta för”.³²

Wallander säger vid ett tillfälle att mordet är det värsta han någonsin har sett. Han anser också att det är värre än han föreställt sig. ”Det var värre än han föreställt sig. Mycket värre. Senare skulle han komma att säga att det var det värsta han någonsin sett. Och ändå hade han sett mycket³³”. Wallander uttrycker både oro och rädsla på grund av brottet vilket finns med som en röd tråd genom böckerna. Läsaren har hela tiden en god insyn i Wallanders känslor runt brotten. Wallanders oro på grund av brottet är än så länge låg men ökar senare under serien.

Wallanders syn på brottsligheten och rättssamhället i Sverige (Tabell A:7,A:8)

Generellt kan man se i tabellen att det är i första boken som de flesta uttrycken används för att beskriva Wallanders uppfattning om brottsligheten i Sverige, bl.a. genom citatet ”På nära håll hade han sett det accelererade våldet, och nästan alltid spökade narkotikahandel och beroende i bakgrunden. (...) hyste han inga illusioner om att det inte ständigt kröp närmare och närmare. Det fanns inga fredade zoner³⁴”. Wallander har här en hårdare ton mot de öppna gränserna och narkotikan. Detta är den enda bok där Wallander använder ett stort antal av de uttryck jag valt att koda. Boken ligger avsevärt högre än de övriga böckerna. ”(...) Egentligen hoppas jag att mördarna finns på den där flyktingförläggningen. Då kanske det kan bli en ändring på den här godtyckliga, släpphanta hållningen till att vem som helst med vilka motiv som helst kan ta sig in över den svenska gränsen. Men det skulle han naturligtvis inte säga till Rydberg*(...)”³⁵.

Wallander anser också att den ökade narkotikahandeln har sina rötter i de allt mer öppna gränserna. ”Just nu lever vi i ett land där vem som helst med vilka motiv som helst kan ta sig in hur som helst och när som helst och var som helst i det här landet. Gränskontrollerna har upphört. Tullverket är lamslaget. Det finns mängder av obevakade småflygplatser där knarket och de illegala invandrarna sätts ner varenda natt”³⁶. Wallanders syn på brottsligheten i landet tar upp en stor del av handlingen i samtliga böcker men det är främst i bok A som dessa uppfattningar uttrycks med de ord jag räknat. I övrigt uttrycks uppfattningarna om brottsligheten i samhället med många olika exempel och en varierande nivå av metaforer, till

³² a.a s.147

³³ a.a s.15

³⁴ a.a s.62

* Wallanders närmsta kollega

³⁵ a.a s.51

exempel på detta är i bok B, där Wallander uttrycker ” Vi lever i en tid när råttorna jagar katten, tänkte han. Men inte heller det är sant, för ingen vet lägre vem som är råttor och vem som är katt (...)”³⁷. Detta är ett citat som syftar till Wallanders uppfattning om att en ny värld har vuxit fram.

Wallander undrar vad det är för värld vi lever i. Denna frågeställning dyker upp sporadiskt under serien. Wallander säger samtidigt att en ny värld vuxit fram. Han pekar på hur småstädernas ”gammeldags” brottslighet minskar och ersätts med storstädernas mer grova brottslighet. ”(...) Snart är hela den svenska landsbygden en sammanhängande förort till de största städerna. För tjugu år sen fanns till exempel ingen narkotika här (...)”³⁸. Därmed anser Wallander också att denna nya tid kräver nya poliser för att klara de nya påfrestningarna. I denna bok uttrycker Wallander inga av de positiva uppfattningar om samhällsutvecklingen eller framtiden jag valt att koda.

4.1.2 Bok B ”Hundarna i Riga”

Författarens framställning av gärningsmannen (Tabell A:1)

Inte heller i denna bok, bok B (”Hundarna i Riga”), får man ta del av gärningsmannens tankar. Boken utspelar sig huvudsakligen i Lettland dit Wallander reser för att lösa ett mord. Här gestaltas gärningsmännen av två män som ingår i en organiserad liga som smugglar narkotika till bland annat Sverige. Trots att gärningsmännen är inblandade i organiserad brottslighet, omnämns tidigare brottslighet endast en gång vilket är betydligt lägre än i den föregående boken. Frekvensen av uttryck som behandlar planering av brott är däremot högre. I samtliga böcker förekommer uttryck kring planering, dock i varierande grad. I den här boken finns det minsta antalet totala uttryck som handlar om författarens framställning av gärningsmannen som jag valt att koda.

Wallanders uppfattning och reaktion mot gärningsmannen (Tabell A:2,A:3,A:4)

Detta är den enda bok där Wallander endast uttrycker en negativ uppfattning om gärningsmännen. Wallander uttrycker att han uppfattar gärningsmännen som brutala. I följande citat hänvisar han till gärningsmännen. ”(...) Han var en jagad man och jägarna hade presenterat sig med ofattbar brutalitet”³⁹.

³⁶ a. a s.236

³⁷ Mankel (1992) s.223

³⁸ Mankell (1991)s.145f

³⁹ Mankell (1992) s.262

Wallander uttrycker en stor mängd negativa reaktioner mot gärningsmannen. En stor del av dessa är Wallanders uttryck för sin rädsla för gärningsmannen. Det är den vanligaste reaktionen i samtliga böcker i serien men i denna bok är frekvensen högst. En beskrivning av Wallanders rädsla är citatet "Han måste komma bort från detta dödshus, han måste inse att han nu var alldeles ensam, och han hade bara en sak att göra, leta reda på den svenska beskickningen och söka hjälp. Han var så rädd att han skakade"⁴⁰". Wallander känner sig också, i relativt stor utsträckning, orolig på grund av gärningsmannen, även den känslan förmedlas i alla böckerna.

Wallanders och polisens uppfattning om brottet och gärningsmannen (Tabell A:5, A:6)

Till skillnad från bok A innehåller denna bok få uppfattningar av polisen om brottet och gärningsmannen. Det uttryck som förekommer flest gånger är att polisen har en uppfattning om att det är en svårlöst utredning. "Han tänkte att till och med Rydberg skulle ha tyckt att det här såg ut att bli en svår och långvarig utredning"⁴¹. Den låga nivån kan kopplas till att Ystadspolisen inte deltar i utredningen på samma sätt som i övriga böcker.

I denna bok uttrycker Wallander endast en reaktion på brottet, hans rädsla på grund av brottet.

Wallanders syn på brottsligheten och rättssamhället i Sverige (Tabell A:7,A:8,A:9)

Här uttrycker Wallander endast sin uppfattning om att brottsligheten har blivit grövre. Denna uppfattning förekommer sporadiskt under bokserien. Wallander uttrycker få uppfattningar om brottsligheten i Sverige, vilket kan ha att göra med att boken till största delen utspelar sig i Lettland.

Wallander uttrycker tre olika uppfattningar om Sverige och rättssamhället. Återigen pekar han på att det är en ny värld som vuxit fram. "(...) Hur ska man kunna vara polis när inget längre är vad det utger sig för att vara, när inget längre stämmer (...)"⁴²". Precis som i första boken hävdar Wallander att den nya tiden kräver nya poliser. Här uttrycker också Wallander att han känner sig otillräcklig. Det är den enda gången som han uttrycker detta.

Inte heller i denna bok uttrycker Wallander några optimistiska uppfattningar om samhällsutvecklingen i Sverige.

³⁹ Mankell (1992) s.262

⁴⁰ a.a s.262

⁴¹ a.a s.26

4.1.3 Bok C "Den vita lejoninnan"

Författarens framställning av gärningsmannen (Tabell A:1)

I den här boken förekommer flest antal gärningsmän. För första gången i bokserien framställer författaren gärningsmännen genom att ge läsaren tillgång till två av de mer dominerande gärningsmännens tankar. Det gör gärningsmännen mer personliga och levande. Planeringen av brottet har en betydande roll i bok C ("Den vita lejoninnan"), till skillnad från tidigare. Nivån av tidigare brottslighet d v s återfall i brott, är det högsta genom hela bokserien. I den här boken förekommer åter uttryck om Sveriges gränser. Den här gången är det gärningsmännen som uttrycker åsikter om Sveriges gränser. "(...) För det andra har våra vänner i S:t Petersburg goda kontakter i Sverige. Det är mycket enkelt att ta sig in i landet eftersom gränskontrollerna är minst sagt tillfälliga eller helt obefintliga⁴³". Citatet beskriver en av gärningsmännens syn på hur lätt det är att komma in i Sverige och använda det som plats för att utbilda och träna sig inför ett brottsligt uppdrag. Ett annat exempel då gärningsmännen uttrycker att Sveriges gränser är öppna är när den sydafrikanske yrkesmördaren passerar genom passkontrollen i Sverige och reagerar över den låga kontrollen. "Kunde det verkligen vara så enkelt att resa ut och in i ett land, tänkte han"⁴⁴.

Värt att notera är att gärningsmännens åsikter liknar Wallanders åsikter om Sveriges gränser.

Författaren ger en bild av den sydafrikanske yrkesmördaren som en svart pojke som har växt upp under det vita förtrycket i sitt hemland. Ofta tänker han på de vita med hat och förakt. Exempel på detta är citatet "(...) När han en dag, strax efter att han fyllt tjugo år, fick löfte om 1.200 rand för att döda en svart politiker som hade förolämpat en vit affärsägare, hade han inte tvekat (...) Och hans hämnd skulle alltid vara att de inte förstod hur djupt han föraktade dem (...) "⁴⁵. Ännu ett exempel på hatet han hyser på grund av sin uppväxt är "Varje gång han befann sig i närheten av Johannesburg märkte han hur det ursinniga hat han alltid hade känt för staden blossade upp igen (...) "⁴⁶.

Yrkesmördaren ser sig själv som en människa som hänsynslöst bejakar våldet i ena ögonblicket, för att i nästa inte kunna förstå hur någon kan döda en medmänniska. Han vill inte döda andra än det tilltänkta offret och han vill inte plåga offret i onödan. Ett annat exempel på hans dubbelnatur är att han vill döda en av de övriga gärningsmännen, en rysk f d KGB-agent därför att han uttrycker rasistiska åsikter till honom samt avrättar en oskyldig

⁴² a.a s.223

⁴³ Mankell (1993) s.127f

⁴⁴ a.a s.142

⁴⁵ a.a s.119

⁴⁶ a.a s.118

kvinna, "(...) Han visste att han var tvungen att göra det för att inte såra sina förfäder och för att inte förlora sin självkänsla⁴⁷". Yrkesmördaren känner respekt för Wallander vilket är ovanligt hos gärningsmännen i böckerna.

Den andra gärningsmannen vars tankar uttrycks i boken framstår som en mycket känslokall person. Han ser sig själv som kallblodig och hänsynslös. "Jan Kleyn* kunde ibland skrämmas av sin egen känslökyla. Han visste att han var det man brukade kalla en fanatiker (...)"⁴⁸.

Wallanders uppfattning och reaktion mot gärningsmannen (Tabell A:2,A:3A:4)

Antalet uppfattningar och uttryck som Wallander säger eller tänker i den här boken om gärningsmannen är endast hälften så många som i den första boken. Här betraktar Wallander gärningsmannen som kallblodig och hänsynslös. Till skillnad från föregående bok anser Wallander här att gärningsmannen är farlig, en åsikt som återkommer i samtliga efterföljande böcker.

I den här boken beskriver Wallander att han känner sympati för gärningsmannen. Det rör endast den sydafrikanske yrkesmördaren. Wallander fascinerar också av yrkesmördaren och bjuder in honom till sitt hem. Wallander sköter om hans sår och hjälper honom att fly från Sverige utan sina kollegors vetskap. För att hjälpa gärningsmannen att fly utfärdar Wallander ett falskt pass åt honom. Wallander hjälper den sydafrikanske yrkesmördaren därför att han tror på hans ord då han säger att han är oskyldig till mordet. Det är den enda gärningsmannen som Wallander litat på och hjälper. Totalt sett har den här boken högst antal träffar på positiva reaktioner och uppfattningar om gärningsmannen. Wallander uttrycker åter att han vill förstå och tror sig förstå den sydafrikanske yrkesmördaren

Wallanders rädsla för gärningsmannen sjunker i den här boken men är trots det fortfarande högre än i den första boken. Likaså sjunker hans oro på grund av gärningsmannen. Dessa reaktioner är de enda negativa reaktioner som uttrycks i boken. Till skillnad från den föregående boken känner han ingen ilska mot gärningsmannen. Än så länge är nivån av negativa reaktioner förhållandevis låg.

⁴⁷ a.a s.150

* Den sydafrikanske uppdragsgivaren

⁴⁸ a.a s.188

Wallanders och polisens uppfattning om brottet och gärningsmannen (Tabell A:5, A:6)

I föregående bok nämndes att polisen inte varit med om någonting liknande. Detta uttryck dyker upp igen och i högre grad än tidigare. Likaså använder man sig av uttrycket avrättning flest gånger i serien. ”Ett skott rakt i pannan, sa Martinsson^{*}. Det får mig inte att tänka på okontrollerad upprördhet och olycklig kärlek. Det får mig att tänka på en kallblodig avrättning. Just min tanke, sa Wallander⁴⁹”. Polisen känner återigen att det är en svårlöst utredning.

Här uttrycks endast en gång att Wallander blir rädd på grund av brottet. Det är i stället oro på grund av brottet som är vanligast förekommande. Uttrycken är fortfarande färre än i den första boken. Wallander tror inte att det är en galning de söker.

Wallanders syn på brottsligheten och rättssamhället i Sverige (Tabell A:7,A:8,A:9)

Här nämner Wallander åter de öppna gränserna och att de leder till mer brottslighet.

Wallander pekar återigen på att våldet ökar. ”Vad är det som händer i vårt land, tänkte han. Vart har alla gammaldags tjuvar och bedragare tagit vägen? Var kommer allt detta besinningslösa våld ifrån?⁵⁰”

Wallander har fortfarande uppfattningen att det är en ny värld som vuxit fram. ”Samma år Rydberg, hans gamle kollega och läromästare, hade avlidit hade de ofta talat om den stora förändringen som pågick i landet, liksom i världen som helhet. Det skulle komma att ställas helt nya krav på polisen⁵¹”. Han pekar åter på att skillnaderna i brottslighet mellan storstäderna och landsbygden minskar.

För första gången i bokserien ger Wallander en mer hoppfull bild av polisens situation. ”Vi har nog fortfarande kontroll, svarade Wallander. Men skillnaden mellan distrikten minskar ständigt (...)”⁵².

4.1.4 Bok D “Mannen som log”

Författarens framställning av gärningsmannen (Tabell A:1)

Bok D, (“Mannen som log”), skiljer sig från den föregående bland annat genom att återigen inte ge läsaren tillgång till gärningsmannens tankar. Jag har valt att använda gärningsmannens

^{*} Wallanders kollega

⁴⁹ a.a s.88

⁵⁰ a.a s.48

⁵¹ a.a s.277

⁵² a.a s.225

advokats och dennes sekreterares beskrivning som författarens framställning av gärningsmannen. I följande citat beskrivs gärningsmannen och dennes medkumpaner genom advokatens tanke. ”Det var det första minnet av mannen på Farnholms slott. En man utan tillhörigheter, ett alldeles eget universum i blå och måttbeställd kostym, där leendet varit centrum och de skrämmande skuggorna nersläckta satelliter som snurrade i sina vaksamma banor runt honom”⁵³.

Generellt är uttrycken i den här boken få, planering av brottet är fortfarande med men nämns endast en gång vilket är en markant skillnad från den föregående boken. Även i den här boken förekommer uttryck om tidigare brottslighet hos gärningsmannen.

Wallanders uppfattning och reaktion mot gärningsmannen (Tabell A:2,A:3,A:4)

Wallanders negativa uppfattningar om gärningsmannen ökar en aning från den föregående boken. Intressant är att för första gången sedan bok A dyker uppfattningen om att gärningsmannen är en galning upp igen. När Wallander möter gärningsmannen uttrycker han sin åsikt direkt till honom, ”Ni är galen, sa Wallander och dolde inte sin avsky⁵⁴”. Wallander anser även att gärningsmannen är farlig, denna uppfattning ökar något i den här boken i förhållande till de tidigare böckerna.

Även i denna bok förekommer mycket få positiva uppfattningar om gärningsmännen. Wallander fascineras ännu en gång av gärningsmannen. Paradoxalt nog har Wallander en uppfattning om att gärningsmannen inte är en galning, trots att han ger uttryck för motsatsen under föregående rubrik. ”Det finns ingenting som talar för att en galning har varit framme. En intelligent psykopat kunde givetvis ha planerat att kamouflera ett mord som en bilolycka (...)”⁵⁵.

Wallander reagerar åter med rädsla inför gärningsmannen och precis som i bok C får man ett högt antal träffar på just denna reaktion. ”Han insåg att han var rädd. Ändå tvingade han sig att tänka klart. De finns i närheten, tänkte han⁵⁶”. Vid det här tillfället inser Wallander att gärningsmannen har hittat honom och låtit övervaka honom. Wallander är även ursinnig på gärningsmannen vilket han endast uttryckt i bok B tidigare.

⁵³ Mankell (1994) s.9

⁵⁴ a.a s.355

⁵⁵ a.a s.316

⁵⁶ a.a s.279

Wallanders och polisens uppfattning om brottet och gärningsmannen (Tabell A:5,A:6)

Polisens uppfattningar benämns mycket få gånger i den här boken. Trots att handlingen utspelar sig i Sverige uttrycks färre uppfattningar än vad som gjordes i till exempel bok B. Läsaren får åter inblick i polisens åsikt om att det är ett brutalt dåd och att polisen aldrig sett någonting liknande. Man anser ännu en gång att det är en svårlöst utredning, där poliserna inte vet om gärningsmannen kommer att slå till igen.

Antalet reaktioner på brotten ökar i den här boken, men har fortfarande en jämförelsevis låg nivå. Än så länge har inte brotten blivit extrema, här möter han en ekonomisk brottsling som även ligger bakom flera mord och mordförsök. Wallanders oro på grund av brottet tas åter upp i hög grad. Wallander anser att brottet är något han ofta mött tidigare men att det är något annorlunda med just det här, "Alla mordfall är väl egendomliga, invände Svedberg". Det är nånting annat, sa Wallander⁵⁷. Detta är en ovanlig reaktion som enbart förekommer i den här boken och i bok A.

Wallanders syn på brottsligheten och rättssamhället i Sverige (Tabell A:7,A:8,A:9)

Wallander säger liksom i bok A och B att brottsligheten blir grövre. "(...) Brotten blev fler och annorlunda, grövre och mer sammansatta och vi började hitta brottslingar bland människor som tidigare varit oförvitliga medborgare (...) "⁵⁸. Han attackerar åter de öppna gränserna som ger mer brottslighet. Detta är en uppfattning som återkommer för tredje gången i serien.

Wallander pekar återigen på att han ser en ny värld som vuxit fram. "Man säger att Sverige bytte ansikte långsamt och smygande. Men jag menar nog att allt var fullt avläsbart och synligt (...) "⁵⁹. Precis som i bok A och B pekar Wallander på att denna nya tid kräver en ny sorts poliser.

Wallander säger att polisen måste försöka stå emot den nya tidens problem. Det är det enda positiva uttryck i den här boken. Precis som tidigare böcker är det mycket tunnsått med den här typen av uttalanden.

* Wallanders kollega

⁵⁷ a.a s.70

⁵⁸ a.a s.140f

⁵⁹ a.a s.140

4.1.5 Bok E "Vilospår"

Författarens framställning av gärningsmannen (Tabell A:1)

Bok E ("Vilospår"), innehåller en ung manlig gärningsman som planerar dåden mycket noggrant. Det är den bok där planering av brott är mest frekvent enligt tabellen. "Han läste vad hans syster hade skrivit och tänkte att han denna gång skulle använda den minsta yxan"⁶⁰. Här har läsaren återigen tillgång till gärningsmannens tankar. Precis som i bok C får läsaren en mer levande bild av gärningsmannen. Gärningsmannen framställs som mer bestialisk än i tidigare böcker. Brotten och gärningsmannen är mer komplexa. Andra typer av vapen används som bland annat knivar och yxor till skillnad från tidigare då våldsmännen använt pistol och strypsnavor.

Man får god insyn i hans spektakulära sätt att tänka och förbereda sig vilket ger läsaren en uppfattning om att han är en väldigt avvikande person. Även här framställer författaren gärningsmannen som en "dubbelnatur". Gärningsmannen försöker hjälpa sin psykiskt sjuka syster genom att mörda dem som orsakat hennes psykiska kollaps. "Det skulle nu inte dröja länge förrän han kunde bringa sin syster det sista offret som skulle hjälpa henne ut ur dimman som omgav henne (...)"⁶¹. Systemets kollaps är den traumatiska händelse som utlöser dåden. "Det som till detta ögonblick hade varit en flykt, hans sätt att försvara sig mot alla oförrätter han ständigt hade utsatts för, genomgick nu den stora förvandlingen till allvar "(...) Just denna kväll var leken för alltid förbi och han skulle gå ut i det krig där människor måste dö på riktigt"⁶².

Gärningsmannen har vuxit upp i en dysfunktionell familj vilket givit honom många traumatiska minnen från barndomen som författaren delger läsaren på en rad olika sätt. "Hans första barndomsminne var dessa ögon. De hade stirrat på honom, de hade hotat honom, och han hade efteråt aldrig kunnat se sin far som annat än ett par jättelika ögon som hade ben och armar och rytande röst"⁶³. Författaren beskriver genom gärningsmannens tankar och handlingar att han vill hämnas.

Wallanders uppfattning och reaktion mot gärningsmannen (Tabell A:2,A:3,A:4)

Den här boken har näst högst nivå av negativa uppfattningar om gärningsmannen. Antalet träffar ökar drastiskt med mer än en fördubbling från föregående bok. Wallander möter här för första gången en seriemördare. Han uppfattar gärningsmannen som en farlig och hänsynslös

⁶⁰ Mankell (1995) s.103

⁶¹ a.a s.288

⁶² a.a s.19

galning. "(...) Vi har att gör med en galen seriemördare (...)"⁶⁴. Wallander anser även att gärningsmannen handlar på grund av hämnd och att han är kallblodig. Wallander uttrycker för första gången i serien att mördaren är planerande.

Trots det extrema våld som används vid morden känner Wallander sympati för gärningsmannen och fascinerar av honom. När Wallander till slut får veta vem gärningsmannen är vill han inte tro att det är sant. "Han ville fortfarande inte tro att det han tänkte var sant. Han hade kämpat emot sin insikt länge. Nu gick det inte längre. Det mönster som framträdde var outhärdligt"⁶⁵. Han hävdar att gärningsmannen är som du och jag. Det är enbart bok C som har en högre nivå av det totala antalet positiva reaktioner och uppfattningar om gärningsmannen.

Denna bok är en av de få böcker där Wallander känner obehag på grund av gärningsmannen. "Vid Wallanders sista ord drog en sky av olust och obehag genom rummet"⁶⁶. Wallander uttrycker rädsla inför gärningsmannen, vilket han gör i alla böcker, men i den här boken är uttalandena färre än i de flesta av böckerna. När Wallander finner ett av gärningsmannens offer drabbas han av ursinne mot gärningsmannen. "Wallander såg hur de båda ryckte till när de såg ner i gropen. Han drabbades plötsligt av ursinne. Den som hade gjort det här måste stoppas, till vilket pris som helst"⁶⁷. Denna typ av reaktion har än så länge varit ovanlig i serien.

Wallanders och polisens uppfattning om brottet och gärningsmannen (Tabell A:5,A:6)

När det står klart för Ystadspolisen att det är en seriemördare de jagar anser man att gärningsmannen kan slå till igen men att man inte vet det med säkerhet. Därför måste de ta gärningsmannen så fort som möjligt. "Bäst vore om vi kunde ta den här galningen snart, svarade Wallander"⁶⁸. Dessa uttryck har varit relativt få tidigare under serien. Polisen anser även här att det är ett brutalt dåd och att utredningen är svårlöst. De två senare uttrycken går vidare som en röd tråd parallellt med Wallanders personliga oro och rädsla.

Även Wallanders reaktioner på själva brottet ökar drastiskt, oron står för den huvudsakliga reaktionen. Likaså är Wallanders rädsla för brottet ovanligt hög, detta är en direkt likhet med bok A. För andra gången i serien uttrycker Wallander att det är det värsta han någonsin sett och att det är värre än han föreställt sig. Tidigare använde Wallander

⁶³ a.a s.103

⁶⁴ a.a s.251

⁶⁵ a.a s.399

⁶⁶ a.a s.126

⁶⁷ a.a s.201

uttrycken i bok A. Totalt sett har resultaten i denna bok många likheter med de i bok A. Skillnaden är att i denna bok blir nivån mycket högre, till exempel fördubblas nivån av Wallanders reaktioner på brottet i förhållande till föregående bok.

Wallanders syn på brottsligheten och rättssamhället i Sverige (Tabell A:7,A:8,A:9)

Wallander pekar på två saker i den här boken, dels att brotten innehåller mer våld än tidigare och dels Wallanders rädsla för den ökade brottsligheten. "(...) Sedan hade det skett en gradvis glidning mot en punkt där man aldrig kunde utesluta att våld behövdes för att lösa vissa problem. Och idag var den glidningen fullbordad (...) Om det var så, vilket han alltmer hade börjat frukta, gjorde framtiden honom rädd⁶⁹". Det är enda gången i serien han uttrycker denna rädsla på ett så tydligt sätt. I övrigt använder sig inte Wallander av några klara och tydliga uttryck för att beskriva sin syn på brottsligheten i Sverige.

Wallander undrar vad det är för värld vi lever i, vilket han inte frågat sig sedan bok A. Återigen kan man se en likhet med den första boken i serien. Han undrar vad som håller på att hända med Sverige när en ny värld har vuxit fram. Nedskärningar inom polisen leder till försvårade utredningar. Skillnaden mellan landsbygden och storstäderna minskar i nivå på brottslighet och vilken typ av brott som begås. I den här boken nämner Wallander inga positiva uttryck om Sveriges brottslighet eller rättssamhälle.

Bok F "Den femte kvinnan"

Redovisas under rubriken "Kvinnliga gärningsmän".

4.1.6 Bok G "Steget Efter"

Författarens framställning av gärningsmannen (Tabell A:1)

Den näst sista boken i analysserien beskriver en ensam homosexuell gärningsman som planerar sina brott väl. Återigen delges läsaren gärningsmannens tankar och handlingar. Därmed får läsaren en tydlig bild av gärningsmannen som brutal och avvikande. Han gräver ner liken för att senare gräva upp liken igen och lägger dem tillrätta som de var när han sköt dem. "Ur den väskan tog han upp duken, glasen och några plastpåsar som innehöll de rutnade matrester han sparat i sitt skafferi"⁷⁰. Ytterligare egenskaper som författaren tillskriver gärningsmannen som gör honom udda är att han söker upp och mördar lyckliga människor för att skydda dem mot olycklighet. Han har ingen tidigare brottslighet. Denne gärningsman

⁶⁸ a.a s.298

⁶⁹ a.a s.424

mördar en av Wallanders nära kollega i ett svartsjukedrama. Gärningsmannen är inte orolig för att någonting ska gå fel, vilket är första gången i serien som en gärningsman uttryckt sig på det sättet. Han beskriver en vilja att komma undan och att han alltid har velat komma undan. "Han höll alltid med. Det var den möjlighet man hade att undkomma, brukade han tänka. Undkomma allt som kom i ens väg"⁷¹.

Mördarens tankar och handlingar visar tydligt att han har ett inre urverk som är viktigt för honom. "(...)Han hade ett urverk i sig som alltid gick rätt"⁷². Gärningsmannen är övertygad om att det inte finns någon rättvisa, vilket är en ovanlig uppfattning hos förövarna i serien. "(...) Här behövde han aldrig tänka på vem han var. Inte heller på att han hade rätt. Rätt i att ingen rättvisa existerade"⁷³. Den traumatiska händelse som utlöser brotten är att gärningsmannen får sparken på grund av sitt underliga beteende. Till skillnad från seriemördaren i bok E är mannen inte ute efter att hjälpa någon annan utan agerar för egen räkning.

Wallanders uppfattning och reaktion mot gärningsmannen (Tabell A:2,A:3,A:4)

Den här boken har uttrycker avsevärt många fler negativa uppfattningar än de övriga böckerna. Wallander uttrycker ovanligt många gånger att gärningsmannen är en galning. "Nu måste vi koncentrera oss på Nybrostrand. Där kom vi trots allt den här galningen nära"⁷⁴. Han anser precis som han gjort om flertalet av gärningsmännen att denne är farlig, kallblodig och att denne handlar av hämnd. Wallander anser återigen att gärningsmannen är planerande, denna gång i högre grad än i tidigare böcker.

Samtidigt som Wallander målar upp gärningsmannen som en kallblodig galning ger han vid två tillfällen "positiva" uttryck om gärningsmannen. Han anser att gärningsmannen är som du och jag samt att han är en av de vanligaste människor Wallander mött. "Wallander hade ibland tänkt att Åke Larstam* var den vanligaste människa han någonsin träffat"⁷⁵.

Wallander reagerar nu kraftigare mot gärningsmannen än han gjort i de föregående böckerna. Återigen är det rädslan för gärningsmannen som utmärker sig i hans beskrivningar. Han känner oro och obehag inför gärningsmannen. "När han stannade på Mariagatan och började leta i fickorna efter sina nycklar, blossade oron upp med full styrka. Någonstans i

⁷⁰ Mankell (1997) s.144

⁷¹ a.a s.10

⁷² a.a s.13

⁷³ a.a s.142

⁷⁴ a.a s.370

* seriemördaren

⁷⁵ a.a s.527

skuggorna fanns en gärningsman som gått till verket med stor målmedvetenhet (...)”⁷⁶.

Wallander är rädd att gärningsmannen ska slå till igen. Liksom i bok B och E, drabbas han av ursinne mot gärningsmannen.

Wallanders och polisens uppfattning om brottet och gärningsmannen (Tabell A:5,A:6)

Även de uppfattningar som polisen har om brottet och gärningsmannen är extremt frekventa i den här boken. Brotten uppfattas i hög grad som brutala, endast bok A har ett högre antal träffar. Poliserna säger flera gånger att de aldrig sett någonting liknande och uttrycker att gärningsmannen kan slå till igen. Samtidigt säger de att de inte vet med säkerhet om gärningsmannen kommer att slå till igen. Polisen tycker precis som i de föregående böckerna att det är en svårlöst utredning.

Här ser man en klar ökning av Wallanders oro på grund av brottet vilket når den näst högsta nivån under serien. Denna oro som vuxit sig starkare under seriens gång börjar nu närma sig sin kulmen. Här uttrycker Wallander återigen att det är det värsta han någonsin sett.

Rädslan på grund av brottet finns där men inte i lika hög grad som i bok A och E. Trots det höga antalet uppfattningar om att gärningsmannen är en galning, uttrycker Wallander ett fåtal gånger att det inte är säkert att det är en galning de jagar.

Wallanders syn på brottsligheten och rättssamhället i Sverige (Tabell A:7,A:8,A:9)

Wallander ger åter uttryck för att brotten innehåller mer våld än tidigare. "(...) Men allt hade bara blivit värre runt honom. Våldet hade ökat och hårdnat. Sverige hade blivit ett land med allt fler stängda dörrar”⁷⁷. Wallander anser också att brottsligheten blivit grövre. Dessa två uttryck har funnits med under större delen av serien.

Wallander uttrycker huvudsakligen att rättssamhället fungerar allt sämre. “När den normala rättvisan inte längre fungerade låg lynchjustisen strax intill och lurade. Människor började betrakta det som naturligt att ta rättvisan i egna händer”⁷⁸. Wallander fortsätter att peka på den nya värld som vuxit fram. Han frågar sig dessutom vad det är för värld vi lever i, något som han även gör i bok A och E. Wallander frågar sig för första gången hur han ska orka fortsätta. Detta är den sista boken han uttalar sig om nedskärningarna inom polisen.

Trots alla de mörka uppfattningar om brottsligheten och rättssamhället som presenteras i den här boken anser Wallander att polisen måste stå emot. ”Rättsrötan är inget nytt.

⁷⁶ a.a s.207

⁷⁷ a.a s.175

⁷⁸ a.a s.32

Ohederliga poliser har alltid funnits. Men det är värre nu. Då är det viktigare än nånsin att såna som du kan stå emot”⁷⁹.

4.1.7 Bok H ”Brandvägg”

Författarens framställning av gärningsmannen (Tabell A:1)

Bok H är den sista boken i analysserien och innehåller både män och kvinnor som gärningsmän i två olika brott. Dessa gärningsmän har en viss koppling till varandra. De kvinnliga gärningsmännen i boken redovisas i avsnittet ”Kvinnliga gärningsmän”. Även i denna bok har läsaren tillgång till gärningsmannens tankar vilket ger en tydligare bild av personen bakom dådet.

I denna bok, liksom i flera andra böcker, förekommer uttryck om gärningsmännens planering av brottet. Dock kommer de inte upp till samma nivå som mördaren i föregående bok. Gärningsmännen anser att ingen rättvisa existerar. Han börjar begå brott när han inser denna orättvisa i världen ”(...) han hade börjat som ung ekonom på Världsbanken i Washington. Den gången hade han varit full av tilltro till bankens möjligheter att bidra till att förbättra världen. Eller åtminstone göra den rättvisare⁸⁰”. Gärningsmannen beskrivs som en man som hatar världen och som önskar förgöra den. “En gång hade Carter* tänkt att det var dessa människor som skulle skapa den nya världen. Det trodde han inte längre. Och då kunde man lika gärna bryta ner den. Slå den i spillror⁸¹”. Gärningsmannens hat riktar sig mot världen och han är inställd på att utkräva hämnd.” Han kunde börja jaga upp sig och rasa över alla oförrätter. Först när han koncentrerade sin tankar på den hämnd som skulle komma lugnade han sig igen⁸²”.

Även här beskrivs en av gärningsmännen som en ”dubbelnatur”, med syfte att förbättra världen men med tiden har detta sparat ur och förvandlats till en personlig hämndaktion.

Wallanders uppfattning och reaktion mot gärningsmannen (Tabell A:2,A:3,A:4)

Wallander ser gärningsmannen som farlig, kallblodig och hänsynslös. ”(...) det finns en stor hänsynslöshet bland de människor som ligger bakom. Vad det nu än är dom vill åstadkomma”⁸³. Det totala antal uttryck minskar här efter den höga nivån i föregående bok.

⁷⁹ a.a s.53

⁸⁰ Mankell (1998) s.214

* Uppdragsgivare i Angola

⁸¹ a.a s.219

⁸² a.a s.213

⁸³ a.a s.186

I boken förekommer inte några positiva reaktioner eller uppfattningar om gärningsmannen från Wallanders sida.

Denna bok, som är den sista i serien, innehåller totalt lika många negativa reaktioner som den första boken. Dock innehåller dessa båda böcker det lägsta antalet negativa reaktioner. Wallander är ursinnig på gärningsmannen, liksom han varit i flera av de föregående böckerna. Det visar sig dock mer sällan än tidigare. Rädslan för gärningsmannen finns kvar men minskar kraftigt från den föregående boken, den är inte lika låg som i bok A men betydligt lägre än de övriga böckerna. Även här reagerar Wallander med oro på grund av gärningsmannen.

Wallanders och polisens uppfattning om brottet och gärningsmannen (Tabell A:5,A:6)

Ännu än gång återkommer uttryck som brutalt dåd och att polisen aldrig varit med om någonting liknande. Polisen uppfattar det som en svårlöst utredning även i den här boken. ”Han befann sig mitt inne i en mordutredning som tillhör de mest komplicerade han någonsin haft ansvaret för”⁸⁴. Generellt ser man att antalet uppfattningar minskar i den här boken.

Den sista boken i analysen är den som har flest reaktioner på brottet. Här kan man också se att den oro och rädsla som Wallander känt tidigare inför brotten nått en absolut toppnivå. Oron har vuxit sig starkare inför varje brott och även denna gång reagerar Wallander med att det är det värsta han någonsin sett. Wallander reagerar också med att det inte får bli fler mord på grund av att polisen inte klarar av det. Detta är en av de mer ovanliga reaktionerna hos Wallander och dyker upp endast ett fåtal gånger under serien.

Wallanders syn på brottsligheten och rättssamhället i Sverige (Tabell A:7,A:8,A:9)

Wallander avslutar sina betraktelser liksom han börjar med att prata om den ökande narkotikan i Sverige. ”Han såg unga människor förlora tron på sitt eget värde innan de ens gått ut skolan, han såg missbruket som ständigt ökade (...)”⁸⁵. Detta är den enda uppfattning som kunnat kodas, vilket är en skillnad mot de övriga böckerna. Här talar Wallander inte om det ökande våldet som han pratat om i de tre föregående böckerna.

Även om det totala antalet träffar minskat sedan den föregående boken är det fortfarande en hög nivå av uttryck, lika hög som i bok A. Wallander frågar sig allt oftare vad det är som håller på att hända med Sverige och pekar återigen på att en ny värld vuxit fram. ”Dels höll ett samhälle på att växa fram som han inte alls kände igen. I sitt arbete såg han ständigt exempel

⁸⁴ a.a s.304

⁸⁵ a.a s.444

på de brutala krafter som obarmhärtigt slungade människor ut i de yttersta marginalerna (...)⁸⁶. Ännu en gång dyker frågan upp om hur Wallander själv ska orka fortsätta. Wallander säger återigen att den nya tiden kräver nya poliser. "(...) Annat än att framtidens poliser, de som just nu, som El Sayed, lämnade Polishögskolan skulle ha helt andra förutsättningar att hantera de nya former av brottslighet som följde i den nya informationsteknikens spår"⁸⁷. Wallander säger även att skillnaden mellan städerna och landsbygden minskar, något han inte nämnt sedan bok E. Han säger ingenting om nedskärningarna inom polisen och bryter därmed trenden från de tre föregående böckerna.

Wallander ger inga optimistiska uppfattningar om Sverige och framtiden.

4.1.8 Resultat sammanfattning

Författaren framställer de totalt 18 manliga gärningsmännen med stor variation. Det är med återfallsförbrytare Ystadspolisen har med att göra, i alla böcker utom en omnämns tidigare brottslighet. Dessa planerar alltid sina brott, dock i varierande grad. Wallanders vanligaste negativa uppfattning om gärningsmännen är att de handlar av hämnd och hat. Mot slutet av serien ökar också hans uppfattning om att gärningsmannen är en galning. I sex av böckerna anser Wallander att gärningsmannen är farlig. Wallanders positiva reaktion och uppfattning om gärningsmannen är mycket få, i bok B och H förekommer inga alls, medan bok C och E toppar listan.

Wallanders negativa reaktion mot gärningsmannen uttrycks däremot i väldigt hög grad. Hans vanligaste reaktion är att han är rädd för gärningsmannen, den uttrycker han i en relativt jämn och hög nivå genom bokserien. Han känner ofta också en rädsla inför brottet Wallander känner dessutom ofta oro p.g.a. gärningsmannen och dennes handlingar. Polisens reaktion är i alla böcker att dådet är brutalt. De upplever ofta att de inte har varit med om något liknande och att utredningen är svårlöst. Wallander beklagar sig ofta över ökat våld och grövre brottslighet till följd av öppnare gränser. Han uttrycker dessa tydligast i bok A.

⁸⁶ a.a s.444

⁸⁷ a.a s.408

5 KVINNLIGA GÄRNINGSMÄN

5.1 BOK F "DEN FEMTE KVINNAN"

Författarens framställning av den kvinnliga gärningsmannen (Tabell B:1)

Bok F är den enda boken som innehåller en ensam kvinnlig gärningsman. Här använder författaren ett förvånansvärt stort antal uttryck för att beskriva henne. I denna beskrivning finner man en del nya uttryck som jag valt att använda för att visa på vilket sätt författaren framställer henne och hur Wallander uppfattar henne. Återigen får läsaren tillgång till gärningsmannens tankar som gör henne mer levande och personlig.

Författaren låter läsaren få bilden av att hon vill att polisen ska förstå att hon är kvinna och att hennes syfte är att hämnas. Precis som i bok D beskrivs gärningsmannen som att hon i hela sitt liv velat göra sig osynlig. Liksom i bok G, beskriver författaren hennes inrutade liv. Den här gången styrs livet utifrån olika tidtabeller. "Hon såg på klockan igen. Det gick sällan mer än tio minuter utan att hon kastade en blick på den. Den var en del av hennes identitet. Hennes liv och hennes arbete hölls ihop av noggrant utarbetade tidsplaner. Ingenting gjorde henne så ont som när tidtabellerna inte kunde hållas"⁸⁸. Hennes dåd är makabra, ett av offren dör då denne spetsas på pålar i en valgrav, en annan dör av att gärningsmannen har sett till så att offret svultit ihjäl.

Författaren beskriver i jämförelsevis hög grad den kvinnliga gärningsmannen utseende. Bland annat genom uttryck som "hon är mycket lång", "hon är stark", "hon är kraftig utan att förefalla tjock" samt, "har inte särskilt markerad byst". Liksom tre av de manliga gärningsmännen anser hon att ingen rättvisa existerar och hon litar inte på män. Mot slutet av boken uttrycker hon dock en gång att hon litar på Wallander. Gärningsmannen uttrycker ingen rädsla för att själv bli utsatt för brott eller våld. Hon uttrycker heller ingen ånger eller skamkänslor över sina dåd.

Gärningsmannen utsatts för traumatiska händelser i barndomen. "(...). Stumheten hade kommit sedan. När hon hade sett allt blod. Och hennes mor som höll på att dö. Hon hade inte skrikigt den gången. Hon hade gömt sig i sin egen tystnad. Där hade hon kunnat göra sig osynlig (...)"⁸⁹. Dåden har utlösts av en traumatisk händelse, hennes mor har blivit mördad under en semesterresa till Algeriet. Även denna gärningsman beskrivs av författaren som en "dubbelnatur".

Hon begår brotten för att hjälpa kvinnor som blivit misshandlade av sina män. Samtidigt säger den kvinnliga gärningsmannen att hon inte förstår misshandlade kvinnor som beklagar

⁸⁸ Mankell, (1996) s. 55f

⁸⁹ a.a s.56

sig och sedan stannar kvar hos de män som slagit dem. Hon säger också att hon inte förstår varför kvinnor är så besvärliga.

Wallanders uppfattning om den kvinnliga gärningsmannen (Tabell B:2)

Här har kategorierna "Wallanders negativa uppfattning om gärningsmannen som person", Wallanders positiva reaktion och uppfattning om gärningsmannen" samt Wallanders negativa reaktion mot gärningsmannen" lagts ihop. Det har jag gjort därför att många av de uppfattningar Wallander uttrycker passar varken in under positiva eller negativa reaktioner och uppfattningar.

Wallander har en lång rad olika uppfattningar om den kvinnliga gärningsmannen. Den uppfattning som Wallander uttrycker mest frekvent är att hon handlar på grund av hämnd. Han uppfattar henne som en gärningsman som hämnas åt andra. Innan Wallander vet vem som är gärningsmannen tror han att det är en kvinna tillsammans med en man som utfört dåden. Samtidigt tror Wallander att gärningsmannen likaväl kan vara en ensam stark man.

Han vill inte tro att gärningsmannen är en ensam kvinna eftersom de få kvinnliga gärningsmän som Wallander träffat har begått våldsbrott i självförsvar. "Tror du fortfarande en kvinna skulle kunna göra något sånt? Frågade Hansson. Hans tonfall var märkbart aggressivt. Wallander ställde om frågan, tyst för sig själv. Vad trodde han egentligen? (...) Nej, svarade han sedan. Jag tror det inte. Eftersom jag inte vill tro det (...)"⁹⁰.

I den här boken, liksom i bok A och C uttrycker Wallander att han vill och kan förstå gärningsmannen trots brutaliteten i dåden. "Aldrig tidigare under sina många år som brottsutredare hade han upplevt ett så intensivt behov av att verkligen förstå. (...)"⁹¹. När Wallander får veta att gärningsmannen är en kvinna uttrycker han att han aldrig har varit med om att kvinnliga gärningsmän gör så här. Han anser att den kvinnliga gärningsmannen har agerat som en man och att hon gestaltat mäns brutalitet i dåden. Här, liksom i flertalet av böckerna menar Wallander att gärningsmannen är en galning. Dessutom har han en uppfattning om henne som planerande, denna uppfattning uttrycks i en lägre nivå än i de andra böckerna där uppfattningen förekommer. Wallander tror även att hon handlar på grund av hat.

Liksom i de flesta av böckerna är Wallander orolig på grund av gärningsmannen, men samtidigt känner han ingen rädsla för gärningsmannen. Detta är unikt för denna bok. Även i

⁹⁰ a.a s.289f

⁹¹ a.a s.459

den här boken uttrycker Wallander rädsla och oro för att gärningsmannen ska slå till igen. Wallander anser att gärningsmannen är både galen och klok, vilket är unikt för denna bok.

Wallanders och polisens reaktion på brotten (Tabell B:3,B:4)

Polisens uppfattning om brottet utgörs av Wallanders uppfattning då den stöds och/eller överensstämmer med hans kollegors uppfattning om brottet och gärningsmannen. Wallanders personliga reaktion på brottet redovisas enskilt.

Polisen reagerar liksom i övriga böcker på att det är ett brutalt dåd. Det som dock utmärker denna bok är att frekvensen är markant högre än i övriga böcker. ”Återtåget ledde tillbaka till utgångspunkten, att två män hade blivit dödade på ett grymt och brutalt sätt, och att förövaren måste vara densamme”⁹². Förutom i denna bok används uttrycket bestialiskt dåd enbart i bok A. Liksom i flertalet böcker anser polisen att de aldrig varit med om någonting liknande. ”Det vi har är ett mord som inte liknar nånting annat. Det kan tyda på att motivet och gärningsmannen är något vi heller aldrig har mött tidigare”⁹³.

Få uttryck rör att de måste ta gärningsmannen eller att de inte vet om gärningsmannen kommer att slå till igen. Dessa uttryck är lika ovanliga i de övriga böckerna.

”Föreningen om att de fortfarande bara rörde sig i utkanterna av något mycket stort växte sig hela tiden starkare. Oron lämnade honom inte ifred”⁹⁴. Återigen är Wallanders oro p.g.a. brottet större än hans rädsla på grund av brottet. Ett citat som belyser Wallander rädsla för brottet är ”Det som gör mig rädd är att det måste ha varit så välplanerat (...)”⁹⁵.

Wallander anser att det inte är säkert att de jagar en galning vilket han även uttrycker i böckerna C, D och G.

Wallanders syn på brottsligheten och rättssamhället i Sverige (Tabell A:7,A:8,A:9)

I denna bok ökar Wallanders negativa syn på brottsligheten, inte sen bok A har han uttryckt så många negativa uttryck. Även om det inte når upp till samma mängd som bok A är det markant fler än tidigare. Dock berör han endast att det blivit mer våld och grövre brottslighet. Dessa två uttryck är vanligt förekommande hos Wallander i de flesta av böckerna.

Wallander frågar sig ännu en gång vad som håller på att hända med Sverige. Uttrycken om att en ny värld har växt fram kvarstår. Precis som i bok E och G berör Wallander nedskärningarna inom polisen.

⁹² a.a s.279

⁹³ a.a s.95

⁹⁴ a.a s.117

Bok F är den bok där Wallander är som mest optimistisk i serien. Han anser att det inte är svårare att vara polis idag än tidigare och det inte behövs så många fler poliser.

5.1.2 BOK H "BRANDVÄGG"

Dessa resultat berör enbart de två kvinnliga gärningsmännen i boken. Dessa två har en mindre del i boken. Därför finns inga uppfattningar från polisen.

Författarens framställning av de två unga kvinnliga gärningsmännen (Tabell B:5)

I bok H förekommer det två unga kvinnliga gärningsmän. De slår brutalt ner en taxichafför med bl.a. en hammare. Författaren framställer de två som att den äldre flickan är den drivande i både brottet och deras vänskap.

Även här ger författaren en tydlig bild av hur gärningsmännen ser ut. En av dem beskrivs som liten till växten, tunn, nästan genomskinlig, ljust hår och blå ögon. Dådet beskrivs som brutalt och att de använder besinningslöst våld. Flickorna visar inga tecken på ånger eller skuldkänslor inför sin handling.

De är inte tidigare kända av polisen och begår brottet för att hämnas en våldtäkt som offrets son har begått på den äldre flickan.

Wallanders uppfattning av de unga kvinnliga gärningsmännen (Tabell B:6)

Eftersom de två unga kvinnliga gärningsmännen förekommer i mindre utsträckning än de manliga gärningsmännen i boken så har jag valt att slå ihop kategorierna "Wallanders negativa uppfattning om gärningsmannen som person", "Wallanders positiva reaktion och uppfattning om gärningsmannen" samt "Wallanders negativa reaktion mot gärningsmannen". Dessa har slagits samman eftersom det inte gick att finna material för att redovisa de olika rubrikerna på ett tydligt och representativt sätt. Rubrikerna "polisens reaktion på brottet" samt "Wallanders reaktion på brottet" utgår på grund av alltför litet material.

Wallander kan inte förstå att dessa unga flickor har begått det brutala dådet, om det varit två pojkar hade han kanske kunnat förstå. Han säger bland annat att han aldrig varit med om någonting liknande men till skillnad från bok F är det inte lika viktigt för honom att han förstår varför. Han säger dock att han inte förstår den ena kvinnans oberördhet. Wallander anser inte heller att den äldre flickan ser ut som han har tänkt sig. "Wallander fick en känsla av att hon kunde ha varit syster till pojken på kaviartuben. En syster till Kalle, tänkte han.

⁹⁵ a.a s.80

Barnslig, livsglad. Minst av allt en vettvilling med en hammare dold under jackan eller i handväskan”⁹⁶.

5.1.3 Resultat sammanfattning

Till skillnad från de manliga gärningsmännen, framställs de kvinnliga gärningsmännen till stor del utifrån sina utseenden. Den ensamma seriemördaren beskrivs som en kvinna som haft en svår uppväxt med många traumatiska händelser i sin barndom. Hon beskrivs som en tvångsmässig person som lever efter tidtabeller. Vidare framställer författaren henne som en ”dubbelnatur” då hon hämnas misshandlade kvinnor genom att mörda deras plågoandar. Hon använder ett tillvägagångssätt som är mycket extremt och ovanligt. Dåden utlöses av att hennes mamma mördats utomlands. Man får tillgång till hennes tankar i en mycket hög grad, vilket leder till att hon blir mycket mer personlig men också mer brutal genom att man får en tydlig beskrivning av hennes planering och tillvägagångssätt vid dåden. Wallanders vanligaste uppfattning om henne är att hon handlar på grund av hämnd. I början tror han inte att det är en ensam kvinna som begått mordet, utan att det finns en man inblandad. Trots att Wallander uppfattar henne som farlig och galen uttrycker han också en vilja att förstå henne och att han har förståelse för henne. Wallander tycker dessutom att hon både är galen och klok. Liksom hos de manliga gärningsmännen är polisens mest förekommande uppfattning att det är ett brutalt dåd. De upplever att de inte har varit med om något liknande och att utredningen är svårlöst. Trots att Wallander känner rädsla på grund av brottet känner han ingen rädsla inför gärningsmannen vilket är anmärkningsvärt med tanke på det ovanstående.

Det två unga flickorna framställs av författaren, i motsats till den kvinnliga gärningsmannen i föregående bok, som små och sköra. De har utfört dådet som hämnd mot att en av flickorna blivit våldtagen av offrets son. Även här målar författaren upp en tydlig bild över deras utseende. Wallander kan inte förstå hur dessa unga flickor har kunnat begå ett sådant dåd. Han menar att det hade varit lättare att förstå om gärningsmännen vore pojkar. Wallander upplever att han inte har varit med om någonting liknande.

⁹⁶ Mankell (1998) s.32

6 Slutsatser och diskussion

Mankells framställning av gärningsmännen skiljer sig åt för kvinnor och män. Trots att de kvinnliga gärningsmännen är få kan man se vissa mönster vad gäller framställning och uppfattning. De kvinnliga gärningsmännen beskrivs mer utifrån sitt utseende än sina manliga motsvarigheter. Männen däremot har oftare en bakgrund med tidigare brottslighet.

De kriminologiska teorierna om kvinnors brott säger att på grund av deras rädsla för att själva bli utsatta för brott, samt en högre nivå av skuld och skam, gör att de inte begår grova brott i samma utsträckning som män. Ingen av de kvinnliga gärningsmännen i böckerna uttrycker eller uppvisar någon rädsla för att utsättas för brott. Inte heller visar de något tecken på att de ångrar sina dåd eller skäms över dem. Till skillnad från kriminologiska teorier om kvinnor och brott har dessa gärningsmän begått grova våldsbrott istället för det ringare brottet stöld. Kvinnan begår sällan brott på den offentliga arenan, men i dessa böcker begås samtliga brott utanför den privata arenan. Därmed finns det ingen koppling till de kriminologiska teorier som finns om kvinnliga gärningsmän och deras brott.

Gemensamt för alla gärningsmän är att mot slutet av serien blir de allt mer avvikande och extrema i både åsikter och brottsliga handlingar. Seriemördarnas utlösande faktor är ofta en traumatisk händelse av något slag som i viss mån är kopplad till samhället. Här görs ingen skillnad på kön. Ett återkommande fenomen hos många av gärningsmännen är en dubbelnatur, de kan å ena sidan mörda kallblodigt för att å andra sidan vilja minska plågan för offret eller undvika att döda oskyldiga. Gärningsmännen hämnas ofta någon oförrätt som de upplever legitimerar deras handlingar. Detta är en form av relativ moral som Cohen nämner i sin teori om moralpanik. Wallander däremot har en mer objektiv moral i sin syn på gärningsmannen, han ser denne som skyldig till brott och att dennes handlingar måste bestraffas enligt lagen.

Wallander uppfattar ofta gärningsmannen som skrämmande och obehaglig. Han blir i alla böcker rädd och orolig på grund av gärningsmannen. Ett annat återkommande tema hos Wallander är att han anser att gärningsmannen är farlig, kallblodig och handlar på grund av hämnd. Relativt ofta anser Wallander att han har med en galning att göra. Trots detta uttrycker han i ett fåtal böcker sympati och förståelse för gärningsmannen, detta är klart kopplat till gärningsmannens dubbelnatur som Wallander finner oförståelig.

Polisen uppfattar brotten som brutala i samtliga böckerna. De reagerar ofta med att det är det värsta de någonsin sett. Detta visar att Ystadspolisen är en småstadspolis som är ovan vid grövre brottslighet. Samtidigt kan man fråga sig om det är rimligt att Wallander och hans kollegor möter tre seriemördare, en sydafrikansk yrkesmördare, ett antal ryska gangsters och

databrottslingar i den lilla staden Ystad. Om Wallander mött dessa brottslingar i en storstad skulle fenomenet troligtvis inte vara lika uppseendeväckande därför att människor redan har en uppfattning om att brottsligheten är mer utbredd i större städer. Jag anser att man därmed kan man argumentera för att Mankell medvetet gör valet att förlägga extrema brottslingar till en liten stad där brottslingens handlingar får mer genomslagskraft. Man kan även argumentera för att deckare måste innehålla spännande och annorlunda mord, men det är ändå ovanligt att en deckarförfattare förlägger alla dessa typer av brott till en småstad.

Wallander ser ett Sverige där brottsligheten ökar, mycket tack vare de allt mer öppna gränserna som gör det lättare att föra in droger, kriminalitet och illegala invandrare.

Wallander hävdar i samtliga böcker att en ny värld vuxit fram som han gärna beskriver som mer våldsam och kriminell än tidigare. Där rättsamhället i allt snabbare takt förlorar kontrollen över utvecklingen. Detta finner han oroande. Han uttrycker mycket sällan någon större tilltro till framtiden annat än i enstaka fall där han berör att en ny värld skapar nya poliser som är mer kapabla att möta de nya problemen.

Utifrån resultaten kan man dra slutsatsen att i flera av böckerna stämmer Wallanders uppfattningar och reaktioner väl överens med författarens framställning av gärningsman och brott under den pågående jakten. När Wallander och hans kollegor får tag i gärningsmannen uttrycker Wallander ofta en förståelse för gärningsmannen samt en uppfattning om att denne är en relativt vanlig person trots att författaren framställt denne som mycket avvikande och brutal.

Det är dock svårt att hitta direkta utvecklingsmönster som påvisar en konstant ökning eller minskning av uppfattning och reaktioner under bokserien. Detta beror på att Wallander och hans kollegor uttrycker olika uppfattningar beroende på brottet. Den enda reaktion som ökar konstant under serien är Wallanders oro på grund av brottet. Wallanders uppfattning att en ny värld har vuxit fram ökar stegvis under serien. Som jag tidigare nämnt har jag inte kodat fall som skett i tidigare böcker som Wallander och hans kollegor ofta återkommer till. Hade jag haft utrymme att även ta med dessa uppfattningar hade troligtvis resultaten varit mer extrema och kanske skulle man se tydligare utvecklingstendenser. Dock anser jag att de resultat som framkommit i min analys är tillräckliga för att kunna dra säkra slutsatser.

Kopplingen mellan resultaten och teorin om moralpanik är tydlig. Fyra av de fem indikatorerna på moralpanik som Cohen nämner finns med i böckerna. Dessa är oro, fientlighet, konsensus, oproportionalitet. Oron består av Wallanders konstanta oro på grund av gärningsmännen, deras brott och den generella samhällsutvecklingen. Detta är något som t e x Wendelius har uppmärksammat i sin bok "Rationalitet och Kaos" "Jag undrar vad som håller

på att hända med det här landet säger Wallander i Mördare utan ansikte. Frågan ekar som ett ledmotiv genom hela sviten⁹⁷.” Fientligheten består i att Wallander ofta vänder sig mot öppnare gränser som enligt honom gör det lättare att föra in kriminella element. Konsensusen består i att Wallander i stort sett alltid får medhåll i sin uppfattning om gärningsmännen och dess brott av sina kollegor i spaningsgruppen. Även ett par av gärningsmännen uttrycker samma åsikt som Wallander vad gäller Sveriges öppna gränser. Till sist består oproportionaliteten i att Wallander och hans kollegor, som tidigare nämnts, bl.a. möter, en ekonomisk brottsling, rysk maffia, tre seriemördare, och en sydafrikansk yrkesmördare.

Denna snedvridna bild av verkligheten och dess påföljande uppfattningar och reaktioner i böckerna kan enligt min åsikt lätt smitta av sig på läsaren. Wallander och Henning Mankell själv, som med sina pessimistiska uppfattningar om samhället kombinerat med den överdrivna bilden av kriminaliteten i Sverige kan skapa eller ge näring åt en redan befintlig moralpanik. Det finns i de flesta samhällen en grundläggande oro för att bli utsatt för brott, en oro som enligt mig förstärks av dessa böcker. Mankell själv säger sig vilja beskriva vårt samhälle under nittio-talet genom sin Kurt Wallander. ”(...) jag har lyckats med det jag en gång föresatte mig. Att skapa ett talesrör för viktiga frågor under det svenska 1990-talet. Upprätta en dialog med läsare om den svenska verkligheten.”⁹⁸.

I motsats till uppfattningen om en kraftigt ökad brottslighet menar kriminologiska forskare att brottsligheten befinner sig på en relativt stabil nivå. Felipe Estrada menar att man kan dra slutsatsen utifrån offer- och självrapporterings data att det inte går att se någon kontinuerlig ökning utan att ungas våldshandlingar befinner sig på en relativt stabil nivå sedan slutet av 1970-talet⁹⁹. Professor Henrik Tham, menar i likhet med Estrada att brottsligheten har legat på en stabil nivå under 1990-talet. Han skriver dock att våldsbrottsligheten har ökat markant under 1990-talet men att den officiella statistiken kan ifrågasättas på grund av en förändring i rapporteringen under perioden samt att statistiken inte får stöd utifrån dödsorsaksstatistiken (Tham 1999:101). Janne Flyghed, docent i kriminologi, skriver i sin bok ”Gränslös övervakning” att uttalanden utan faktagrund, om en ökning och en allt grövre brottslighet uttrycks ofta t e x när det handlar om hotet mot Sverige från andra länder (Flyghed 1998:49).

⁹⁷ Wendelius, (1999) s.184

⁹⁸ Mankell ”Svensk Polis” (1999)

⁹⁹ Estrada (2001) s.643

Litteratur

Bergström, Göran och Boréus, Kristina "Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys", Studentlitteratur (2000)

Carlen, Pat et al "Criminal Women" Polity Press (1985)

Dahlström, Britt "How "The deckare" came till", Moderna tider mars 2001

Estrada, Felipe "Juvenile violence as a social problem, trends, media attention and societal response" reprinted from "British journal of criminology" Vol.41, No.4, 2001, pp.639-655

Ferrer, Julio "Moderna myter och gamla brott- studie om kvinnobrottslighetens villkor", P A Norstedt & Söners Förlag (1984)

Flyghed, Janne "Gränslös övervakning" Federations (1998)

Goode, Erich och Ben - Yehuda, Nachman "Moral panics – the social konstruktion of deviance", Blackwells publishers (1994)

Mankell, Henning	"Mördare utan ansikte"	Ordfront förlag	1991
	"Hundarna i Riga"	Månpocket	1992
	"Den vita lejoninnan"	Ordfront förlag	1993
	"Mannen som log"	Ordfront förlag	1994
	"Vilospår"	Ordfront förlag	1995
	"Den femte kvinnan"	Ordfront förlag	1996
	"Steget efter"	Ordfront förlag	1997
	"Brandvägg"	Ordfront förlag	1998

Mankell, Henning "Vad röstar Kurt Wallander på?", artikel i Svensk Polis , nr 9, årgång 38 (1999)

Tham, Henrik "Lag och ordning som vänsterprojekt? Socialdemokratin och kriminalpolitiken" Särtryck, Nr 47 ur "åtta reflektioner om kriminalpolitik" Brottsförebyggande rådet s.96-117 (1999)

Tiby, Eva "Kvinnor och brott i Stadsmiljö" ur Brottsförebyggande rådet (1990:5)

Wendelius, L "Rationaliet och kaos- Nedslag i svensk kriminalfiktio efter 1965", Gidlunds förlag (1999)

BILAGA A

MANLIGA GÄRNINGSMÄN

Författarens framställning av gärningsmannen A:1

	A	B	C	D	E	F	G	H
Kvinna						1		2
Man	4	2	5	3	1		1	2
Tidigare brottslighet	5	1	7	2				2
Planering av brottet	1	3	11	1	14	10	12	6
Gärningsmannen är ej orolig att något ska gå fel							1	1
Har alltid försökt att undkomma			1				6	
Gärningsmannen blir upprymd vid tanken på att ha undkommit							6	
Gärningsmannen har alltid gjort sig osynlig				2		2		
Vill kalla på polisens uppmärksamhet					1		2	
Summa	10	7	25	8	16	13	22	14

Wallanders negativa uppfattning om gärningsmannen som person A:2

	A	B	C	D	E	G	H
Brutal		1					1
Planerande					4	7	
Galning	2			2	6	18	
Hänsynslös			2		1	1	3
Kallblodig	1		2	1	1	3	2
Gärningsmannen handlar av hämnd	4		1	2	2	4	3
Gärningsmannen handlar av hat	4						1
Gärningsmannen är farlig	1		1	2	3	2	2
Summa	12	1	6	7	17	35	12

Wallanders positiva reaktion och uppfattning om gärningsmannen A:3

	A	B	C	D	E	G	H
Sympati för gärningsmannen			4		1		
Förståelse för gärningsmannen	1		2				
Vilja att förstå gärningsmannen	1		2				
Fascineras av gärningsmannen			1	1	1		
Gärningsmannen är inte en galning				2			
Gärningsmannen är som du och jag					1	1	
Vill ej tro att det är sant, vem gärningsmannen är					4		
Gärningsmannen är en av de vanligast personer han träffat						1	
Gärningsmannens handlande beror på samhällssituation					1		
Summa	2	0	9	3	8	2	0

Wallanders negativa reaktion mot gärningsmannen A:4

	A	B	C	D	E	G	H
Är ursinnig/ ilsken på gärningsmannen		2		1	3	2	1
Rädd för gärningsmannen	1	14	5	12	4	11	2
Orolig p.g.a. gärningsmannen	1	5	1	1	1	5	1
Obehag p g a gärningsmannen	1	2			3	3	
Rädd att gärningsmannen slår till igen	1				3	5	
Summa	4	23	6	14	14	26	4

Polisens uppfattning om brottet och gärningsmannen A:5

	A	B	C	D	E	G	H
Brutalt dåd	7	1	2	3	1	5	3
Bestialiskt dåd	1						
Hänsynslöst brott	1						
Avrättning	2	1	3				
Övervåld			1				
Besinningslöst våld	5		1				
Polisen har aldrig varit med om något liknande		2	3	1	1	6	1
Gärningsmannen kan slå till igen					3	2	
Vi vet ej om gärningsmannen slår till igen					2	5	
Vi måste ta gärningsmannen	3			1	4	5	
Svårlöst utredning		4	1	1	2	3	2
Summa	21	8	11	6	14	27	7

Wallanders reaktion på brottet A:6

	A	B	C	D	E	G	H
Det var det värsta Wallander någonsin sett	1				1	2	1
Det är värre än vad Wallander föreställt sig	2				1		
W har ofta varit med om liknande, men det här är annorlunda	1			1			
Wallanders rädsla pga. brottet	4	2	1		4	3	9
Wallanders oro pga. brottet	2		2	4	6	10	15
Ej säkert att vi letar efter en galning			1	1		2	
Det får inte bli fler, det klarar vi inte	1					1	1
Summa	11	2	4	6	12	18	26

Wallanders syn på brottsligheten i Sverige A:7

	A	B	C	D	E	F	G	H
Mer narkotika	4							2
Mer våld	3		2		1	2	2	
Grövre brottslighet	2	1		1		3	1	
Den organiserade brottslighet ökar	2							
Öppna gränser ger mer brottslighet	2		1	1				
Wallanders rädsla för ökad brottslighet					1			
Summa	13	1	3	2	2	5	3	2

Wallanders syn på Sverige och rättssamhället A:8

	A	B	C	D	E	F	G	H
Vad är det för värld vi lever i?	1				1		2	
Vad håller på att hända med Sverige?	2		1		1	1		3
En ny värld har växt fram	1	2	1	1	2	2	3	3
Rättssamhället fungerar allt sämre	1						4	1
Den nya tiden kräver andra poliser	2	1		1				2
Hur ska Wallander orka?							1	1
Hur ska man lära sig att leva i den nya tiden?	1							
Wallander känner sig otillräcklig		1						
Minskad skillnad mellan landsbygd och städer	2		1		1			1
Nedskärningar inom polisen					1	1	2	
Summa	11	4	3	2	6	4	13	11

Wallanders något mer optimistiska syn på samhällsutvecklingen A:9

	A	B	C	D	E	F	G	H
Vi har fortfarande kontroll			1					
Vi måste försöka stå emot				1			1	
Det är ej svårare att vara polis idag						1		
Vi behöver inte fler poliser						1		
Summa	0	0	1	1	0	2	1	0

BILAGA B

KVINNLIGA GÄRNINGSMÄN

Författarens beskrivning av den kvinnliga gärningsmannen i bok F B:1

	F
Hämnas	1
Planering av brottet	10
Hon vill att polisen ska förstå att hon är kvinna	1
Hon begår brottet i syfte att hjälpa någon	1
Utseende	9
Hon har i hela sitt liv gjort sig osynlig	2
En traumatisk händelse har utlöst brotten	3
Traumatiska händelser i barndomen	9
Lever efter en tidtabell	10
Ingen rättvis existerar	2
Litar inte på män	2
Litar på Wallander	1
Förstår ej varför kvinnor är så besvärliga	1
Hon förstår inte misshandlade kvinnor som beklagar sig och sedan stannar kvar hos honom	1
Summa	63

Wallanders uppfattning om den kvinnliga gärningsmannen i bok F B:2

	F
Planerande	2
Galning	2
Hon är farlig	2
Hon handlar av hämnd	10
Hon handlar av hat	3
Wallander känner oro inför gärningsmannen	2
Obehag inför gärningsmannen	1
Wallander är rädd att gärningsmannen slår till igen	1
Wallander känner oro över att gärningsmannen ska slå till igen	1
Förståelse för gärningsmannen	2
Vilja att förstå gärningsmannen	2
Hon är både galen och klok	1
Gärningsmannen hämnas åt andra	4
Gärningsmannen måste vara en stark man	4
Gärningsmannen är en kvinna tillsammans med en man	1
Vill ej tro att gärningsmannen är en ensam kvinna	3
De få kvinnliga gärningsmän som begått våldsbrott som Wallander träffat har agerat i självförsvar	1
Wallander har aldrig varit med om att kvinnliga gärningsmannen gör så här	1
Gärningsmannen har agerat som en man, gestaltat mäns brutalitet i dåden	2
Summa	45

Polisens reaktion på brotten i bok F B:3

	F
Brutalt dåd	12
Bestialiskt dåd	2
Besinningslöst våld	1
Polisen har aldrig varit med om något liknande	6
Gärningsmannen kan slå till igen	2
Vi vet ej om gärningsmannen slår till igen	2
Vi måste ta gärningsmannen	2
Det får inte bli fler (mord), det klarar vi inte	2
Svårlöst utredning	4
Ej säkert att vi letar efter en galning	3
Summa	40

Wallanders reaktion på brottet i bok F B:4

	F
Det var det värsta Wallander någonsin sett	1
Det är värre än vad Wallander föreställt sig	0
W har ofta varit med om liknande, men det här är annorlunda	0
Wallanders rädsla pga. brottet	4
Wallanders oro pga. brottet	7
Ej säkert att vi letar efter en galning	3
Det får inte bli fler, det klarar vi inte	2
Summa	17

Författarens framställning av de två unga kvinnliga gärningsmännen i bok H B:5

	H
Utseende	5
Den äldre flickan har tidigare blivit våldtagen	1
Hämnd motiv	2
Ej kända hos polisen, välordnat liv	1
Besinningslöst våld	1
Brutalt dåd	3
Summa	14

Wallanders uppfattning av de unga kvinnliga gärningsmännen i bok H B:6

	H
Wallander förstår det inte	2
Om det varit två pojkar hade jag kanske förstått	1
Det finns bara en viktig fråga, varför?	1
Förstår ej hennes oberördhet	1
Har aldrig varit med om något liknande	1
Vad är det som händer? Det är ju för fan småtjejer	1
Var de berusade?	1
Den äldre flickan ser ej ut som Wallander föreställt sig	2
Summa	9